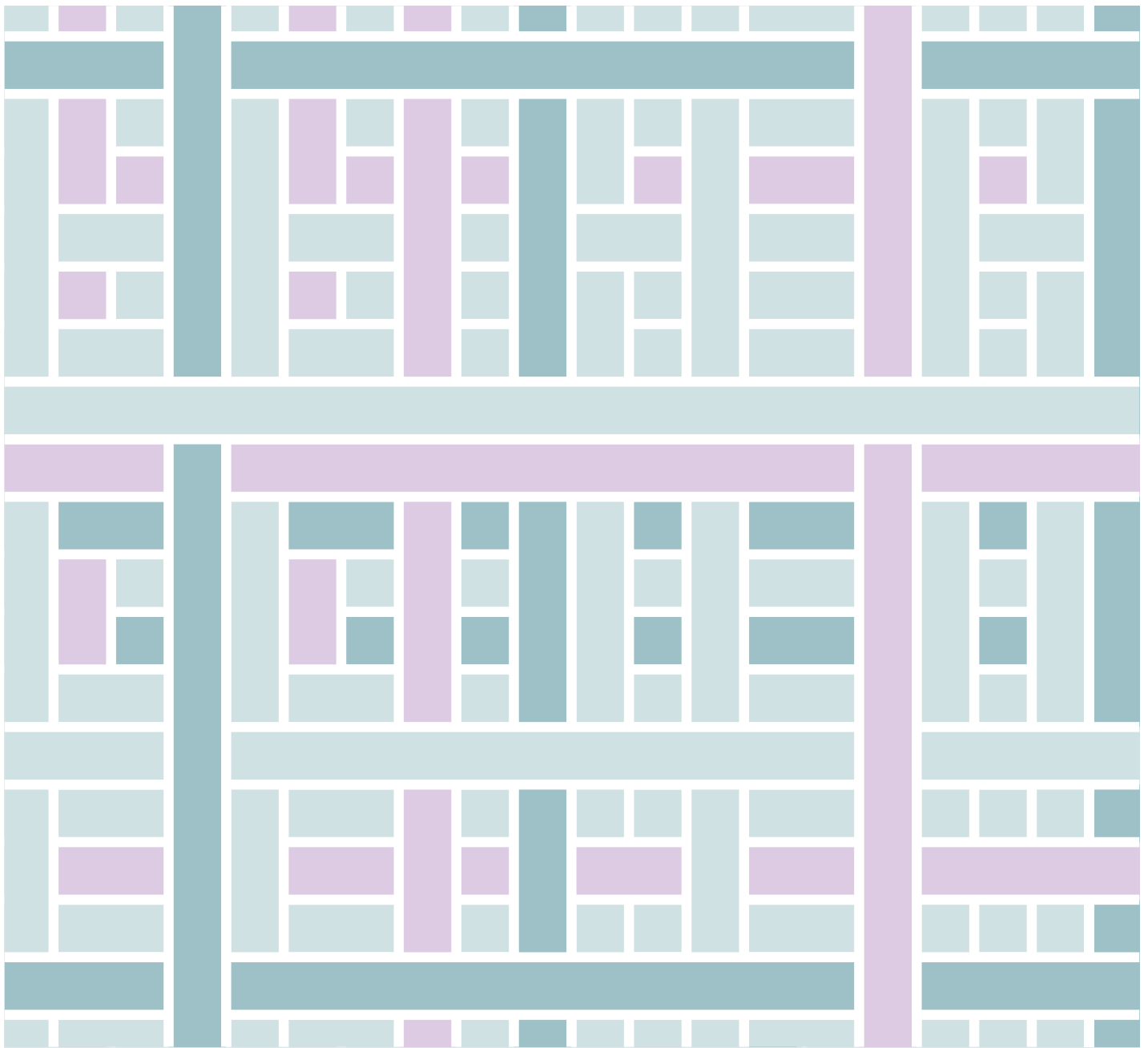

II. Atala 2. Kapitulua

Haurtzaroa eta aniztasuna Euskadin

0-6 urte

María José Martín Herrero

Argitaraldi elektronikoa

Izenburu orokorra:	Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak
Argitalpenaren urtea eta lekua:	2017, Bilbo
Argitaratzailea:	Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua
Diseinua eta maketazioa:	Taide Arteta, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Dokumentazioa:	Antonio Gómez, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Itzulpena:	Bakun Itzulpen eta Argitalpen Zerbitzuak, S.L.
ISBN:	978-84-9082-621-8 (obra osoarena)

*«Hemen nago».
/ Txinatar jatorriko haur baten
lehenbiziko hitzak euskaraz /*

AURKIBIDEA

Sarrera	7
1. Bizikidetza, interakzioa eta integrazio soziala.	11
1.1. Hizkuntzak eta hizkuntzen eragina interakzioan zein integrazio sozialean	12
1.2. Identitatea/k	18
1.3. Eskola-errendimendua eta etorkizuneko erronkak.	25
1.4. Harremanetarako eremuak	30
1.5. Erlijioa	41
1.6. Parte-hartzea ikastetxean	45
2. Ondorioak	53
Eranskina	55

SARRERA

Euskadin XX. mendearen amaieraz geroztik, eta bereziki XXI. mendearen hasieratik bizitzen ari garen immigrazio-fenomenoak betiko aldatu ditu euskal gizartearen muineko fisionomia eta ezaugarriak. Mende hasierak komunitate berri bat ekarri du berekin, eta berria da gaurdaino ezezaguna genuen kultura-aniztasuna erabat nabarmena delako.

Euskadiko gizartea hasi da jabetzen atzerritar jatorriko immigrazioa egiturazko fenomeno bat dela, geratzeko etorri dela, eta, itxura guztien arabera, ez dela aldatuko, ezohiko egoerak egokituta ere (2008-2014ko krisi ekonomiko eta finantzarioa, eta pandemia bilakatutako 2020ko koronabirusa), epe labur eta ertainean. Atzerriko etorkinak hartzen jarraituko dugu, gure gizarteak behar dituelako, Euskadiko bertako herritar gehienek nahi ez dituzten lan-merkatuko nitxoetan lan egiteko.

Iristen diren pertsona horiek lan egiteko adina dute, eta, horrenbestez, ugaltzeko adina ere bai. Horrek lagunduko dio euskal gizarte zahartuari, ezbairik gabe, hondoratuta eta desitxuratuta dagoen biztanleria-piramidea orekatzen.

Izan ere, atzerritar jatorriko pertsonen jaiotza-tasa handiagoa da euskal jatorriko pertsonena baino, nahiz eta ez duten denbora luze behar jatorriko jaiotza-joerak helmugako jaiotza-joeretara egokitzeko.

Euskal gizarte anitz berri baten sorreraren lekukoak gara, eta horrek kudeaketa-premiak dakartza berekin. Euskadiko erakundeak kulturartekotasunaren ikuspegia oinarri hartuta ari dira bizikidetza kudeatzen gure herri eta auzoetan; hau da, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza arau nagusi duen politika gauzatzen ari dira, hiritar-eskubideetan oinarrituta. Helburua pertsona guztien eta jatorri guztietako pertsonen izangaitasuna aprobetxatzea da, herritar guztien artean etorkizuneko euskal gizartea eraikitzeko.

Testuingurua halakoa izanik, oso garrantzitsua da bi fenomeno hauek aztertzea, analizatzea eta ulertzea: inklusioa (*zerbait beste gauza baten barruan edo haren mugen barruan jartzea*) euskal gizartean, eta integrazioa (*osotasun bat osatzea falta ziren parteekin, edo norbait edo zerbait osotasun baten parte egitea*) gizarte hori osatzen duten gainerako pertsonekin.

Une honetan euskal gizartea askoz anitzagoa da joan den mendean baino. Orain, jatorri askotako pertsonekin bizi gara, hots, hizkuntza, kultura eta erlijio askotakoekin, bizitzari eta munduari buruzko oso bestelako ikuspegia eta pentsamoldea eta klase askoko imajinarioa dutenekin. Immigrazio-fenomenoaren hasieran, atzerriko herritartasuna zuten pertsonak eta herritartasun espainiarra zutenak bereizten genituen. Gero, fenomenoak ohikoago bilakatu eta nazionalitateak ugaritu ahala, atzerriko herritartasuna duten pertsonak eta atzerriar jatorriko pertsonak (atzerrian jaioak) bereizi behar izan ditugu. Behin Euskadin seme-alabak izan dituztenean, beste kategoria soziologiko bat gehitu dugu: atzerriar jatorriko gurasoak dituzten pertsonak (hemen jaioak, euskal jatorrikoak, baina aita eta/edo ama atzerrian jaioa). Eta horien artean beste bereizketa bat ere egiten dugu: herritartasun espainiarra dutenak (Espainiako estatutan jaiotako gehienak) eta ez dutenak (gutxi dira, batez ere afrikarrak, hemen jaioak, baina aita eta ama atzerriko herritartasuna dutenak).

Gaur egun, euskal jatorria duten eta atzerriar jatorriko gurasoak dituzten pertsona askorekin bizi gara jada¹. Eta askoz gehiagorekin biziko gara datozen urteetan. Etorkizuneko euskal gizarteak haien ekarpena behar du, arrakastaz egingo badie aurre sortuko diren erronkei. Horretarako, inor baztertuko ez duten euskal herritarrek lortu behar ditugu.

Pertsona guztiek ekarpena egiteko aukera izatea lortzeko neurri politikoak eta sozialak hartu behar ditugu, berdintasunean oinarrituta. Ezinbestean eraiki behar dugu kulturarteko bizikidetzak, oinarri izango dituen hiritar-eskubideak, tratua berdintasuna eta diskriminaziorik eza. Horretarako nahitaezkoa da kolektibo horren egoera soziala zein den jakitea, eta horregatik nahi izan du Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokiak ikerlan integrala egin, atzerriko immigrazioaren seme-alaba euskaldunen egoera ezagutzea xede hartuta.

Ikerlan honen helburua zera da: atzerriar jatorriko gurasoak dituzten 6 urtera arteko neska-mutikoek Euskal Autonomia Erkidegoan EAE izan duten integrazio-prozesuari buruz egindako azterlanaren emaitza nagusiak jakitera ematea, eta azaltzea, bereziki, zein diren haien egungo egoeraren ezaugarri nagusiak, eta

¹Otero, B. eta Mendoza, K. (2017). EAEko haur eta gazteen aniztasuna, zifretan. In J. A. Oleaga Páramo. (Arg.), *Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua. Eskuragarri hemen: https://www.ikuspegi.eus/documentos/investigacion/eus/gazte_aniztasuna/P1_CAP2_cifrasEUS.pdf

zer erronka izango dituzten euskal gizartean integratzeko eta gizarte-kohesioa lortzeko. Sei ataletan egituratuta dago: a) hizkuntzak, b) identitatea, c) eskola-errendimendua eta etorkizuneko erronkak, d) harremanetarako eremuak, e) erlijioa eta f) parte-hartzea ikastetxean.

Lehen ere esan dugunez, txosten hau beste ikerlan zabalago baten parte da, zehazki, *Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak* (Ikuspegi) izenekoarena.

Abiapuntu gisa, lehen haurtzaroko etapa da —sei urtera bitartekoa— desberdintasun gutxien ikusiko ditugun hezkuntza-etapetako bat. Esan genezake «arkadia galdua» dela; hau da, adin horretako haurrek ez dituzte kontuan hartzen desberdintasunak (jatorria, klase-soziala, familiaren maila ekonomikoa, etab.) beren hartu-emanetan, eta gurasoak ere irekiago daude beren seme-alabek harremanak izateko, *a priori*, bestelako ezaugarri sozial edo ekonomikoak dituzten beste haur batzuekin. Baina etapa horretatik aurrera, «berdintasunik ezaren bidea» zabaltzen da, eta desberdintasunak hainbat modutan azaleratzen dira hurrengo hezkuntza-etapetan.

Ikuspegi — Immigrazioaren Euskal Behatokiak egin duen sailkapenaren barruan (EAEn edo Espainiako estatuan jaioetako pertsonak eta gutxienez ere 4 urte zituztela familiarekin berriz bildutakoak dira 2. belaunaldikoak), atzerritar jatorriko gurasoak dituzten sei urtera arteko EAEko haurrak ditugunez aztergai, haur gehienak oker izendatutako bigarren belaunaldikoak (2.0B) lirateke, baina bost eta sei urte zituztela familiarekin berriz bildutakoak ere (1.5B) hartu ditugu kontuan. Nolanahi ere, esan genezake pertsona horiek guztiak hartu zitezkeela osotasunean bigarren belaunaldikotzat.

Aipatutako helburua lortzeko, hiru arlo nagusi kontuan hartuta egin dugu azterlana: eskola, familia eta neska-mutikoak integratuta dauden ingurunea. Arlo horietako bakoitzean, adituen eta irakasleen ikuspegia jaso dugu, bai eta gurasoena ere; aita-amen ikuspegia biltzeko, zenbait elkarrizketa sakon egin ditugu, eta bildutako informazioa azalduko dugu.

Ingurunearen arloa aztertzeko, adituen, irakasleen eta familien ikuspegia jaso dugu. Horrezaz gain, haurren eta beren familien joera batzuk ere emango ditugu ezagutzera; joera horiek aisiako zenbait eremuri eta ikastetxeko sartu-irteerei zuzenean behatuta hauteman ditugu. Familiei egindako elkarrizketa sakonei dagokienez, gurasoen jatorria hartu dugu kontuan familiak hautatzeko. Zehazki, honako hauek hautatu ditugu:

- Jatorri asiarreko aita eta/edo ama (bi)
- Jatorri afrikarreko aita eta/edo ama (lau)
- Jatorri latinoamerikarreko aita eta/edo ama (lau)
- Jatorri europarreko aita eta/edo ama (bi)

Adituei eta irakasleei egindako elkarrizketa sakonei dagokienez, hiru lurralde historikoetako eta ikastetxe publiko zein itunpekotako pertsonak hartu dute parte, hiru hizkuntza-ereduetakoak (A, B eta D)² eta ikastetxe katoliko (Kristau Eskola) zein laikotakoak.

Mota horretako elkarrizketetan, gidoi bat izaten da (ikus eranskina), elkarrizketatzaileari egoki iruditzen zaizkion galdera irekiez osatua. Hain zuzen ere, elkarrizketatzailearen xedea izan da elkarrizketatuaren motibazioari, jarrerari eta egitasmoen loturiko alderdietan sakontzea, bai eta aztergai dugun gaiari buruzko informazio zehatza lortzea ere. Elkarrizketak Ikuspegiko teknikariek egin dituzte, eta euskarri digitalean grabatu zituzten, gerora berriro entzun ahal izateko eta aztertzeko.

Eta behaketa zuzenari dagokionez, hiru lurralde historikoetako herri-hirietako zenbait eremutan egin dugu, aintzat hartuta hiru hiriburuak, bai eta atzeritar jatorrikoak bizi diren udalerriak ere. Zehazki, honela eginda aisiako eremuetako behaketa:

1. taula. Behaketa egin den EAEko parke publikoak

LH	Udalerria	Atzerri. J.B. %	Auzoa	Atzerri. J.B. %	Tokia/plaza
Araba	Gasteiz	11,6	Koroatzearen k.	19,1	Santo Domingo
Araba	Laudio	5,4	Erdigunea- Plaza	6,1	Aldaikorreka
Bizkaia	Durango	8,7	Zabalgune	13,0	Ezkurdo
Bizkaia	Bilbo	10,0	Amezola	14,5	Amezola
Bizkaia	Bilbo	10,0	Basurto	9,0	Sabino Arana
Gipuzkoa	Donostia	9,5	Amaraberri	12,0	Olaeta
Gipuzkoa	Arrasate	8,2	Azoka-esparrua	10,2	Biteri

Iturria: egileek egin

Teknika hori erabiltzearen xedea gurasoei eta hezitzaileei egindako elkarrizketetatik lortutako diskurtsoak osatzea da. Behaketa zuzenari esker —neska-mutikoena beren aisiako eremuetan eta gurasoena ikastetxeko sartu-irteeretan—, batetik, elkarrizketetako diskurtsoak zein kontakizunak testuinguruan jarri ahal izan ditugu, eta, bestetik, eguneroko testuinguruari buruzko informazio zuzena lortu ahal izan dugu. Horrenbestez, zuzenean behatu ahal izan ditugu usadioak, ohiturak, jarrera-ereduak, erreakzioak, hartu-emanak, harreman-mailak, etab. Eranskinean jaso dugu, halaber, behaketaren informazioa biltzeko gidoia, Ikuspegiko teknikariek egin hura ere.

²Hizkuntza-ereduak: A eredia —irakasgai guztiak ematen dira gaztelaniaz, euskara izan ezik, beste irakasgai bat gehiago baita—; B eredia —irakasgai batzuk euskaraz ematen dira eta beste batzuk gaztelaniaz—; eta D eredia —irakasgai guztiak ematen dira euskaraz eta gaztelania beste irakasgai bat gehiago da—.

1

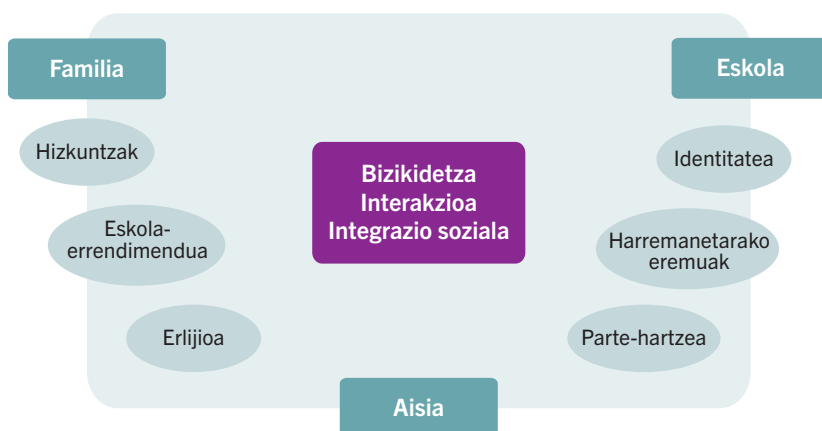
Bizikidetza, interakzioa eta integrazio soziala

Lehen ere esan dugunez, atzeritar jatorriko gurasoak dituzten 6 urtetik beherako EAEko neska-mutikoen interakzioen prozesua eta integrazio sozialaren prozesua hiru ikuspegi kontuan hartuta aztertu ditugu: familia, eskola eta aisialdia.

Lortutako informazioa sei ataletan antolatu dugu:

1. Hizkuntzak eta hizkuntzen eragina interakzioan zein integrazio sozialean
2. Identitatea/k
3. Eskola-errendimendua eta etorkizuneko erronkak
4. Harremanetarako eremuak
5. Erlijioa
6. Parte-hartzea ikastetxean

1. grafikoa. Edukien kontzeptu-mapa

Iturria: egileek egina

Hizkuntzak eta hizkuntzen eragina interakzioan zein integrazio sozialean

Harrerako gizartearen hizkuntza jakitea eta hitz egitea funtsezkoa da komunikaziorako, eta, azken batean, atzerriar jatorriko herritarrak euskal gizartearen integratzeko. Alde horretatik, hizkuntza-gaitasuna eskolan, funtsezko alderdia da eskolako emaitzetan. Aldi berean, erabakigarria da hezkuntza-prozesuan, eta eskola-integrazioa erraztu dezake, edo, aitzitik, zaildu. Gai hau landu duten egile gehienek adierazi dutenez: «Neska-mutikoek beharrezkoa dute hizkuntza-trebetasunak edukitzea, arrakasta izango badute eskolan eta bizitzan» (Morrison, 2004)³.

Atal honetan, hizkuntza jakin eta hitz egitearen ikuspegitik atzerriar jatorriko gurasoak dituzten neska-mutikoen integrazio-prozesua nola gauzatzen ari den izango dugu aztergai, izan gaztelania edo izan euskara hizkuntza. Ikasleei dagokionez, abiapuntutzat hartu behar da atzerriar jatorriko gurasoak dituzten haurren eta bertako haurren arteko harremana hezkuntza-etapa honetan zuzena eta bat-batekoa dela, eta komunikazio naturala, funtsean, bi elementurekin lotuta dagoela: jolasa eta ikasgela. Bietako lehena, aurrerago azalduko dugunez, jolaslekuekin dago lotuta, eta, bigarrena, ikaskuntza- eta egokitze-prozesuarekin.

Zenbait lekukotasun

Aztergai dugun adinean hizkuntzaren erabilerari dagokionez, adituek eta irakasleek adierazi dute, abiapuntu gisa, komunikatzeko premia dutela, ikastetxera iristen direnean batez ere, edozein dela hizkuntza: ama-hizkuntza, gaztelania edo euskara. Horren harira, oso adibide adierazgarriak kontatu dizkigute. Esate baterako, ukrainar jatorriko gurasoak dituzten bi urteko bi neskatoena; eskolan hasi zirenean ez zekiten, ez euskara eta ez gaztelania, eta ez zeuden ikasgela berean. Eskolan ezer ulertzen ez zutenez, eta ezin zutenez ez irakasleekin eta ez ikasleekin hitz egin, kosta ahala kosta saiatzen ziren elkarrekin egoten, komunikatu ahal izateko. Txinatar jatorriko gurasoak dituen mutiko baten kasua ere oso adierazgarria da; eskolan hasi zenean ez zuen inor ezagutzen, eta ez zekien ezertxo ere ez euskaraz eta ez gaztelaniaz. Nahiz eta hasieran oztopo handia izan mutikoarentzat, azkar baino lehen gainditu zuen eta ikasgelan lehenbizikoa izan zen euskara ikasten, beharrezkoa baitzuen, bai irakaslearekin komunikatzeko, bai ikaskideekin komunikatzeko. Hona hemen hezitzaileen zenbait lekukotasun:

³Morrison, G. S. (2004). *Educación infantil*. Madril: Pearson Educación.

«(Hizkuntzaren gaia) txikiek ez diote tankera hartzen euskaraz ari diren, gaztelaniaz ari diren... beren hizkuntzan ari diren... Ume koitaduek dezenteko nahaste-borrastea izaten dute, pixkanaka-pixkanaka egoera bideratzen duten arte, baina hori oso normala da» (D eredua, publikoa)

«Ukrainako bi neskato ditugu bi urteko gelatan, eta ez daude gela berean, ez daude elkarrekin, eta haietako bat hasten da, batez ere; kontua da bata oso independentea eta oso heldua dela, eta bestea ez hainbeste. Beraz, hain heldua ez dena saiatzen da helduagoa denarekin egoten, elkarrekin hitz egin dezaketelako; hau da, hizkuntzagatik elkartzen dira... Bietan independenteenak ez du inolako arazorik, euskaraz hitz egiten duelako (eta bi urte baino ez ditu), ikaragarria da; baina besteak ez du hitz egiten. Beraz, bestearekin egoten saiatzen da, ukraineraz harekin hitz egin ahal izango duelako, ziur asko. Hori, adibidez, orain gertatzen ari zaigu. Jakina, zuk komunikatzeko beharra daukazu, eta, beraz, komunikatzeko modua bilatzen duzu, nola edo hala. Horrela jarraitu dute (harremana), guk ez diogu esan... 'ezin duzu'» (D eredua, publikoa)

Hezitzaileek adierazi digute komunikatzeko premiak «mendiak mugiarazten» dituela:

«Etxean ama-hizkuntza ikasten dute [...] Komunikatu ahal izateko euskara ikasteko premia dute, batez ere, asiarrek, pakistandarrek, afrikarrek [...] Komunikatzeko beharra hain da handia» (D eredua, publikoa:2)

«Txinatar jatorriko gurasoak dituen mutikoa izan zen euskaraz hitz egiten ikasi zuen ikasgelako lehena» (D eredua, publikoa)

Aztergai dugun adinean nabarmentzeko moduko beste alderdi bat da zeinen azkar eta modu naturalean ikasten duten haurrek sozializatzen hizkuntza berrian, dela euskara, dela gaztelania. Pentsatzekoa denez, atzeritar jatorriko gurasoak dituzten neska-mutikoek hizkuntzak ikastea hiru eremuren baitan dago: familia, hots, gurasoek zer hizkuntza hitz egiten duten, anai-arreba zaharragoak dituzten, eta familiak zer ISEK indizea (Indize sozioekonomikoa eta kulturala) duen; hezkuntza-zentroa, eta, zehazki, aukeratutako hizkuntza-eredua (A, B, D); eta gertuko gizarte-ingurunea, hau da, zer hizkuntza den nagusi ingurunean, izan euskalduna edo izan erdalduna.

Aztergai dugun adinean nabarmentzeko moduko beste alderdi bat da zeinen azkar eta modu naturalean ikasten duten haurrek sozializatzen hizkuntza berrian, dela euskara, dela gaztelania.

Komunikatzeko gaitasunari dagokionez, elkarriketatutako adituek eta irakasleek adierazi digute ikastetxean hasten direnean haurren komunikazio-mailan alde handiak hautematen dituztela, eta alde horiek, normalean, lehenbiziko urteetan familia-ingurunean jasotzen duten estimulazio-mailagatik direla batez ere. Izan ere, ikastetxean hasten direnean, nabarmen hautematen da zer haurrek egin duten Haur Hezkuntzako mailaren bat eta zer haurrek ez, edo egin ezean, nork dituen anai-arreba zaharragoak eta nork ez; estimulazioa eta komunikazio-gaitasuna ez da berdina.

«Neskato bat bi urteko gela batetik zetorren, eta, beraz, motibatuago zetorren; eta gainerakoak, bada, batzuek ez zekiten gaztelania, eta pixkanaka-pixkanaka

hitzak ikasi dituzte, eta, orain, ia denek hitz egiten dute eta oso ondo ulertzen zaie. Gehienek Haur Hezkuntzan egon diren anai-arreba zaharragoak dituzte... eta horrek estimulatuago egoten laguntzen die» (A eredua, publikoa)

«Arazoa seme-alaba bakarrak direnean edo zaharrenak direnean izaten da, eta bai, horiek izaten dute hizkuntza-arazoa; izan ere, etxean txinera hitz egiten dute edo arabiera hitz egiten dute...» (A eredua, publikoa)

Nolanahi ere, alde horiek Haur Hezkuntzan hasten dira berdintzen, eta, Lehen Hezkuntzan hasten direnerako, ikasleek jada eskuratu dituzte komunikatu ahal izateko gaitasunak.

«Bost urterekin, Haur Hezkuntza amaitu eta Lehen Hezkuntza hasten direnean, hiru urterekin hasi eta bilakaera ona izan badute... lexiko dezenterekin (gaztelania) hasten dira; hemen errutina asko lantzen ditugu, eta, beraz, pixkanaka ikasten dute hizkuntza... eta aberasgarria da haientzat... Lehen Hezkuntza hasi, eta nahiz eta irakasleak berriak izan eta haiek berek ere berriak izan, badute komunikazioa, elkarri ulertzen diote» (A eredua, publikoa)

Gaztelaniari dagokionez

Normalean, familia-ingurunean, gurasoekin, ama-hizkuntza hitz egiten da. Ama-hizkuntzaz gain, gaztelania da anai-arreben artean hitz egin ohi den hizkuntza, eta, zenbaitetan, gurasoekin ere bai, ondo moldatzen badira. Adituek jatorriko hizkuntzan hitz egiten jarraitzeko gomendatzen diete atzeritar jatorriko gurasoak dituzten haurren familiei, horrek hizkuntzaren egitura aberatsagoa 'eraikitzen' laguntzen baitie, edozein dela hizkuntza: ingelesa, frantsesa, errumaniera, txinera, etab.

«Hizkuntzaren kontua oso garrantzitsua da, hau da, jatorriko hizkuntzan hitz egiten jarraitzea, aberatsagoa izango baita haien seme-alabei irakasteko garaian. Haurrak egitura aberatsagoa eraikitzen du» (Berritzegune, Irun)

Arazo handiena hemen denbora luze daramaten eta komunikatzeko zailtasunak dituzten aiten eta amen artean hautematen ari gara batez ere, eta arazo horrek eragina du beren hartu-emanetan eta ingurunean gizarteratzean.

Familiei eta hizkuntza jakiteari zein hitz egiteari dagokionez, pentsatzen dugu jakitea funtsezkoa dela, bai ikastetxean integratzeko eta bai beren ingurunean integratzeko; eta ez jakitea, berriz, oztopo dela. Horren harira, adituek eta irakasleek esan digute askotan, ikastetxearen arabera, zailtasunak izaten direla komunikatzeko. Hau da, ikastetxera etortzen direnean seme-alabekin, sarrera-irteeretan, nabaritzen da nola geratzen den aldenduago aita edo ama, uzkurtuta hizkuntza ez dakielako. Arazo handiena hemen

denbora luze daramaten eta komunikatzeko zailtasunak dituzten aiten eta amen artean hautematen ari gara batez ere, eta arazo horrek eragina du beren hartu-emanetan eta ingurunean gizarteratzean.

«Hemen denbora luze daramaten ama batzuek zailtasunak dituzte komunikatzeko, eta hizkuntzak ere badu eragina haiek hobeto erlazionatzeko eta ingurunean

gizarteratzeko. Hizkuntza ez badaki beste ama batzuekin komunikatzeko, isolatuta geratzen da» (Berritzegune, Irun)

Egoera horiek hasiera-hasieratik saiatzen gara konpontzen familiekin, oso garrantzitsua baita haiek gure abegi ona sentitzea, eta hori lortzen da irakasleek begirada bat, agur bero bat edota irribarre bat eginez familiei, seme-alabak ikastetxean uzten dituztenean. Horrezaz gain, familiei informazioa helarazteko, ohar sinpleak prestatzen ditugu, eta seme-alaben bila etortzen direnean ematen dizkiegu.

Beste batzuetan, familiekin hitz egin behar denean, bi hizkuntzak dakizkien senideren baten bidez komunikatzen gara. Zenbaitetan, jatorri bereko pertsonen taldetik hizkuntza ondoen dakienak azaltzen dizkie azaldu beharrekoak gainerakoei. Ikastetxe batzuetan, gaztelania ikasteko ikastaroak eskaintzen dizkiete familiei.

«Hizkuntza ez jakiteak asko mugatzen du. Zenbaitetan, familiak berak jartzen ditu komunikaziorako bideak (lehengusu-lehengusina bat, seme-alaba bat edo senideren bat izaten da bitartekoa)» (Berritzegune, Irun)

«Eta beste gauza bat ere gertatzen da askotan: hizkuntza ondo ez dakitenez, amak ez dira niregana hurbiltzen nirekin hitz egitera. Halakoetan, beti saiatzen ni haiengana hurbiltzen, aukera emateko haiei. Haiek bigarren mailan bezala geratzen dira beti. Hau esaten diegu: "ez, barkatu, bere ama zara, etorri hona, hitz egin dezagun, semea nire esku uzten ari zara, eta hura da gehien maite duzuna, ezta?" Ez al duzu pixka bat jakin nahi? Ez al duzu pixka bat hitz egin nahi? Nik nahi nuke. Zati hori ez dut esaten, beste modu batera adierazten diet: irribarre bat eginez, gerturatuta, emanez, haiek ulertzeko eta gustura sentitzeko ahalegina eginez...» (B eredua, itunpekoa)

«Ni nago haurrekin ikasturte honetan, eta hurrengoetan nire lankideekin egongo dira; hartara, ikastetxearekiko ere konfiantza hartzen dutela iruditzen zait. Nik ere ulertzen dut, beste herrialde batetik etorri zara, ez dakizu hizkuntza, denetara ohitu behar da, hemengo funtzionatzeko modura, nik ez dakit nola funtzionatzen duen Marokon, baina pentsatzen dut ez dela berdina izango, ezta? Urrats hori ematea beti gustatzen zait, zaila baita, zaila izan behar du, haien lekuan jartzen naiz eta ikaragarria izan behar du, zaila izan behar du» (B eredua, itunpekoa)

«Gaztelania ikasteko amentzako eskola dago, eta etortzen dira, baina arabiarak, hor ere ez dira nahasten, eta nahasten ez direnez...» (A eredua, publikoa)

Euskarari dagokionez

Haur Hezkuntzan euskara ikasteari eta hitz egiteari buruz, euskara ikasteko eta hitz egiteko garaian zerikusia duten hainbat alderdi adierazi dituzte adituek. Batetik, nabarmendu dute eragin handia duela gurasoek etxean gaztelaniaz ez hitz egitea, eta anai-arreba zaharragoak Euskadin eskolatuak egon ez izana. Eta bestetik, bereziki adierazi dute oso garrantzitsua dela zer hezkuntza-eredutan matrikulatuta dauden, bai eta ingurune euskaldun batean bizi diren ala ez ere.

Gaztelania ez dakiten familiei dagokienez, hala nola asiar edo afrikar jatorriko gurasoak dituzten hurrei dagokienez, adierazi dute euskara modu naturalagoan ikasten eta hitz egiten dutela, komunikatzeko modua den heinean; izan ere, ez dute gaztelaniaren erreferentzia, jatorri latinoamerikarreko gurasoak dituzten hurrek ez bezala. Neska-mutiko hegoamerikarrek, gaztelaniadunek, badakite gaztelaniaz hitz eginda moldatzen direla, komunikatzen direla eta auzoko gehienen egoera berbera dela, eta paradoxa dirudien arren, nekezago egiten zaie ikastea, komunikatzeko gaztelaniara jotzen dutelako, eta ez euskarara.

«Hegoamerikarrek badakite gaztelaniaz hitz eginda moldatzen direla, komunikatzen direla; auzokide gehienak gaztelaniadunak dira, 70eko hamarkadako immigrazioarekin osatu baitzen auzoa, gehienbat» (D eredua, publikoa)

Gaztelaniadunak ez diren herritartasuneko hurrek, paradoxa dirudien arren, zailtasun gutxiago dituzte, euskara modu naturalagoan ikasten dute:

«Afrikarrek azkarrago ikasten dute, erraztasun handiagoa dute ama-hizkuntza gaztelania dutenek baino» (D eredua, publikoa)

«Haur afrikarrek oso ondo ikasten dute euskara» (B eredua, itunpekoa)

«Oso txikiak dira, eta egia da, bai, niri hasieran kosta egiten zaidala euskararen kontuarekin eta halakoekin hastea, baina pentsatzen dut Bilbon egongo direla euskara hainbeste hitz egiten ez duten ikastetxeak. Kontua da udalerrri euskaldun batekoa naizela, eta ohituta nagoela haur guztiak euskaraz entzutera, baina Bilbora etorri eta ez da hala, parkeetara joan eta ez da entzuten... (B eredua, itunpekoa)

Baina gaztelania dakiten familien kasuan, hala nola latinoamerikarren kasuan, euskara ikasteak eta hitz egiteak ez dio komunikatzeko beharraren logikari jarraitzen, beste faktore batzuek eragiten dute; esate baterako, positibotzat hartzen dute euskarajakitea, bertakoekin hartu-emanakizateko eta etorkizunean lana edukitzeko. Bestalde, iristen ari diren kultura-maila handiagoko familiek jarrera aktiboagoa erakusten dute seme-alabei hizkuntza berria ikasten laguntzeko garaian, eta eskuko telefonoan itzultzaile automatikoen aplikazioak jarrita laguntzen diete, bai eta liburutegian materiala bilatzen ere. Gurasoak euskara ikasten inplikatzeari dagokionez, mota askotako egoerak daude.

«Batzuek erakusten dute interesa; bada beste autonomia-erkidego batean jaio zen neskatxa bat, eta gurasoek aurreko ikasturteko abestiak eskatu zizkidaten, etxean entzun ahal izateko [...] Eta beste batzuek, bada, besterik gabe.» (D eredua, publikoa)

Antzeko beste lekukotasun bat:

«Nik zera esaten diot: —abesti bat kantatu behar duzunean, zuk buruz ikasi, eta ikusiko duzu zer ondo moldatuko zaren euskaraz— eta AAAAri, txikienari, hitz egiten ari denean atera egiten zaio, batzuetan; bi urte dituenetik hitz egiten diote eta. Hasieran esaten zidan [...], ama, pixka bat arraro hitz egiten dute, eta nik erantzuten diet: —hemengo hizkuntza da—. Alabek ondo daramate, abestu egiten dute, zenbaitetan hitz egin, eta beste batzuetan niri galdetzen didate zer esan nahi duen zerbaitek; halakoetan, esateko eskatzen diet eta nik itzultzaile automatikoan

jartzen dut, eta zer esan nahi duen ikusten dudanean, azaldu egiten diet» (aita/ama, Venezuela)

Seme-alaba zaharragoak dituzten familiei dagokienez ere alde handia nabaritu dute; hau da, gazteenek azkarrago ikasten dute adin berean, besteek baino. Adierazi digute, halaber, zenbait seme-alaba dituzten familietan, beren artean batzuetan euskaraz hitz egiten dutela, batez ere gurasoek ulertzea nahi ez dutenean zer esaten ari diren:

«Txikiena hemen dago (Gipuzkoako ikastetxe bat). Ekainean bost urte beteko ditu, eta ondo doa. Hasieran asko kostatzen zitzaion hitz egitea, mimatu samar zegoelako, eta orain euskaraz gehiago hitz egiten du gaztelaniaz baino [...] eta bera ari zait niri laguntzen, zeren nire alaba (zaharrena) etxean ez zegoenez euskaraz norekin egin, nik ez nuen hitz egiten. Txikienak, berriz, esaten dit: –tira, esan nirekin batera—. Hala, bada, hitzak ikasten ari naiz, eta orain bai, orain ulertzen dut; orain nik ikasi behar dut zer esan nahi duten hitz batzuek, hala nola ura, ogia... Egunero erabiltzen diren hitzak gordetzen ditut errazen buruan...» (aita/ama, Ekuador)

Garrantzi handiko beste alderdi bat neska-mutikoak eskolatuta dauden ikastetxeko hizkuntza-eredua (D eredua, euskaraz) eta ingurunea (euskalduna/erdalduna) da. Esate baterako, euskaraz hitz egiten den lekuetan, familiek errazago hartzen dute euskaraz agurtzeko ohitura. Baina, oro har, irakasleek euskaraz agurtzea –*egun on, arratsalde on, kaixo, agur* [...]– oso lagungarria da familiek ere hitz edo esapide horiek bere egiteko eta errepikatzeko. Elkarrizketatu ditugun aditu eta irakasleetatik ingurune euskaldunagoetan lan egiten dutenek hautematen dute familiek, oro har, gehiago balioesten dutela euskaraz hitz egitea, Euskadin bizi direlako; haientzat hizkuntza baliagarria da euskal gizartean integratzeko, lana edukitzeko eta abar:

«Eta familien identifikazioa euskararen gaiarekiko primerakoa da; familia marokoarrak, esate baterako, haiek berek integratzen dira, gure harridurarako haiek hasten baitira esaten egun on, agur... [...] Familia etorkinei egun on, eskerrik asko askotan esaten diegunez, haiek ere berehala hasten dira esaten egun on, eskerrik asko [...] Esan dezakegu pertsona helduen egokitze-maila oso ona dela, primerakoa...» (D eredua, publikoa: 2)

Laburbilduz

Hizkuntza neska-mutikoentzako komunikatzeko tresna bat da, eta ez da arazoa haientzat, baizik eta oinarritzko premia; atzerriar jatorriko familia batzuentzat, berriz, benetako oztopoa da, komunikazioari eta interakzioari dagokionez. Hizkuntza jakitea, beste hizkuntza-ingurune batzuetatik datozen pertsonentzako, integrazio-prozesurako sarbidea da, bai eta isolamendu-arriskua eragozteko tresna boteretsuena ere. Alde horretatik, Haur Hezkuntzan, ikastetxeek eta familia horiek egunero dute hartu-emana, seme-alabak ikastetxera egunero eramaten baitituzte.

Lehen ere esan dugunez, familiak eta ikastetxeak dira erakunde erabakigarrienak egoera berrirako integrazio-prozesuan. Ez dago zalantzarik EAEren izaera elebiduna, batetik, konplexutasun-faktore bat dela, eta, bestetik, hemengo egoeraren aberastasun-faktore bat ere badela.

Egia da atzeritar jatorriko pertsona batzuentzat hori gainditu beharreko beste erronka bat dela. Nolanahi ere, atal honek agerian utzi du atzeritar jatorriko familiek izugarrizko ahalegina egiten dutela, beharrezko hizkuntza-gaitasunak eskuratzeko eta egoera hori normalizatzeko.

Baina elkarrizketetan agerian geratu da, halaber, eskolan sozializatzea ona dela interakziorako, aniztasunari dagokionez; eta horrezaz gain, Haur Hezkuntzan hizkuntza modu naturalean ikasten dutela neska-mutikoen, normala den bezala, eta haurrek komunikatzeko duten beharra eragingarria dela oso. Horrenbestez, atzeritar jatorriko gurasoak dituzten neska-mutikoen helburu nagusia komunikatzea da, nahiz eta beren gain hizkuntza-oztopo bat izan dezaketen. Gainera, malgutasun kognitibo handiko etapa denez, hizkuntza orok balio die, eta horregatik dira hain ohikoak hizkuntza-jauziak. Azken batean, bi urtetik aurrera hizkuntza ikastea eta hitz egitea ez dirudi arazo denik. Agerian geratu denez, horrek ez du esan nahi askotan ama-hizkuntzak, batez ere gaztelania bada, izugarri baldintzatzen ez duenik hezkuntza- eta hizkuntza-ereduak aukeratzean.

Identitatea/k

Ez dago zalantzarik identitate kontzeptuak, mota horretako beste zenbait kontzeptuk bezala (bere baitan alderdi psikosozialak eta sinesmenen eta harremanen sistemekin lotutako alderdi soziokulturalak hartzen dituztenak, eta horien guztien izaera konplexua eta sistemikoa ere aintzat hartuta), ezkutuan gehiago duela aditzera ematen duena baino. Identitate kontzeptua, beste antzeko kontzeptu batzuk bezalaxe, hala nola zoriontasuna, bizikaltatea eta integrazioa, kontzeptu trinkoa izateaz gain, errealitate konplexu batekin du zerikusia, eta errealitate horretan garenaz eta sentitzen dugunaz egiten dugun definizioa antzeko instantzien (norberaren kanpo dauden instantziena) izendatzaile komunetako txikiena da. Kontuan izan behar dugu, halaber, gure pentsamenduek, sinesmenek, harreman-sistemak, bizimoduek, ingurunearekiko harremanak, erakundeetan dugun parte hartzeak eta beste alderdi batzuk gure nortasuna eraikitzen laguntzen dutela. Ez da harritzekoa Velleman⁴ filosofoak, besteak beste, identitateaz honako definizio hau ematea: geure buruari buruz egiteko gai garen koherentzia gutxiko kontakizuna, gure

⁴Velleman, J.D. (2014). *Del yo al yo. Ensayos sobre el ser y la identidad*. Madrid: Editorial Machado.

bizi-ibilbidea laburbiltzen duena. Minimoen definizioa da, baina gainerako definizioek ez bezala adierazten du mota horretako kontzeptuek duten zailtasuna, hain zuzen ere, konplexuak direlako.

Aztergai dugun ikerketari eragiten dion funtsezko gaia da. Izan ere, hezkuntza-alarreko arduradunei eta sei urtetik beherako haurrak dituzten atzeritar jatorriko gurasoei elkarrizketak eginez, haiek adierazitakoaren analisisa egitea du ardatz ikerketak, gure helburuetako bat delako, zehazki, hautematea nola eraikitzen diren nortasun hasiberriaren lehenbiziko kate-mailak. Nortasun hasiberri hori sozializazioko bi eragileren artean tenkatuta dago, eta, askotan, elkarrengandik urrundu egiten dira: batetik, gurasoak, atzeritar jatorrikoak; eta bestetik, locus-a, eskolari eta sozializaziorako eragile gisa duen egitekoari dagokionez, hezkuntzako eragileek, lagunek eta beste batzuk ordezkaturak.

«Irakasleok haurrei islatzen dieguna izango da identitatea eraikitze material guztietan handiena: horregatik da garrantzitsua horren jakitun izatea, eta diseinatzea, jakitun izanik baita ere, zer islatu nahi dugun» (*La construcción de la identidad y la escuela, Barquín*).

Erabat ados gaude Amelia Barquínek⁵ esandako honekin:

«Irakasleok haurrei islatzen dieguna izango da identitatea eraikitze material guztietan handiena: horregatik da garrantzitsua horren jakitun izatea, eta diseinatzea, jakitun izanik baita ere, zer islatu nahi dugun».

Jakin badakigu, bizitzaren etapa honetan —haurtzaroan— hasten direla identitateak eraikitzen, eta modu naturalean eraikitzen direla, kontuan hartuta, batetik, gurasoak, eta bestetik, eskolan, irakasleak batez ere. Horrenbestez, egokia iruditu zaigu zenbait bizipen biltzea atal honetan. Bizipen horiek zerikusia dute, batetik, irakasleek identitatearen osaerarekin lotutako alderdietan duten eraginarekin, eta, bestetik, gurasoek gai honi buruz eta seme-alabek erroak gal ez ditzaten duten nahiari buruz adierazitakoekin.

Zenbait lekukotasun

Aniztasuna, haurren munduak duen ezaugarri naturala. Kontuan izan behar da, beste ezer baino lehen, atzeritar jatorriko gurasoak dituzten haurrak —6 urtera artekoak— Euskadin jaio direla edo jatorriko herrialdeetatik jaio eta berehala etorri zirela, eta, beraz, ikastetxean ikusten eta bizi dutena —aniztasuna— beretzat normala dela. Hala, irakasleek adierazi dutenez, nabaria da txikienean uste dutela, oro har, normalena larruazala beste kolore batekoa edukitzea

⁵Barquín, A. (2009). ¿De dónde son los hijos de los inmigrantes? La construcción de la identidad y la escuela. *Educación*, 44, 81-96.

dela, oso bestelako aurpegierakoak izatea, etab., batez ere gehienak atzeritar jatorriko gurasoak dituzten haurrak dauden ikastetxeetan.

«Txikienak ohartzen dira larruazal desberdinetakoak daudela, baina horri ez diote garrantzia ematen, eta haientzat denak desberdinak izateak egiten du garrantzia ez edukitzea desberdina izateak, hori delako normala, haiek ez dute ikusten bat beltza dela, etab. (...), haiek uste dute denak berdinak direla (...).» (B eredua, itunpekoa)

«Txikienak ohartzen dira larruazal desberdinetakoak daudela, baina horri ez diote garrantzia ematen, eta haientzat denak desberdinak izateak egiten du garrantzia ez edukitzea desberdina izateak, hori delako normala, haiek ez dute ikusten bat beltza dela, etab. (...), haiek uste dute denak berdinak direla (...); uda iristen denean niri oreztak, pekak ateratzen zaizkit, eta egun batean, haur bat (afrikar jatorriko gurasoen seme bat) begira geratu zitzaidan eta esan zidan: —a! ni bezala pixka bat...—» (B eredua, itunpekoa)

Askotariko jatorriak, zenbaitetan, hezkuntza-eragozpentzat hartzen dira, eta ez dira ezinbestean. Neska-mutikoak adin honetan iristen direnean beren jatorriko herrialdeetatik, irakasleek ikasleak prestatzen dituzte haiei harrera egiteko ikasgelan: protagonismoa ematen diete etorriko direnei, argazkia eta izena jartzen dute, nondik datozen azaltzen diete, etab. Beraz, ikaskideak harrera egiteko eta eskolako lehenbiziko egunetatik taldekideak direla sentiarazteko prestatzen dira.

Irakasleek kontatutako egoerek agerian utzi dute zer bizipen eratzen diren lehenbiziko egun horietan familiaren, irakasleen, ikaskideen eta etorri berriaren artean. Esate baterako, txinatar jatorriko gurasoak dituen haur baten (hiru urte) kasua kontatu digute. Berria zen ikastetxean (ikastetxe publikoa, D eredua), eta ikasgelan hitz bakar bat esan gabe eman zituen zenbait aste; gainerako ikaskideek uste zuten ez zuela hitz egiten, eta irakasleak argitzen zien ikaskide berriak beste hizkuntza bat hitz egiten zuela —txinera—, eta tarteka ipuin bat jartzen zien haren hizkuntzan, entzun zezan eta integratuago senti zedin. Egund batean, zerrenda irakurtzen ari zirela, esan zuen: «hemen nago», eta neska-mutiko guztiek pozarren ospatu zuten ikaskideak hitz egin izana; izan ere, uste zuten lehenbizikoz hitz egin zuela:

«Gero, urtarrilean, XXX etorri zen (txinatar jatorrikoa); esan zidaten haur txinatar bat etorriko zela... nolabaiteko egokitzeapena egin behar duzu (...) mutikoa ez zen inoiz eskolatuta egon... nik eskola prestatu nuen, harrera, (...) izena, argazkia (...), eta, gero, lehenbiziko egunetan, gurasoekin ordu batzuk adostu nituen, eta ama nirekin egoten zen ikasgelan, ikusi genuen arte (...) zoriontsu ikusten zitzaiela, ikaskideekin oso ongi pasatzen zuela, (...) pozik zeudela. Urtarriletik gaurdaino (...), XXX oso integratuta dago, ondo ikusia dago, berekin jolasean aritu nahi dute... oro har, ondo moldatzen dira, elkarrekin egon nahi dute, lagunagoak dira nahiz eta hizkuntza oraindik (...). Atentzioa ematen zien; izan ere, hasieran ez zuen hitz egiten. Ez du hitz egiten, ez du hitz egiten-eta, esaten zuten hurrek (...). Bai, hitz egiten du, bai, baina txineraz (...). Txinerazko ipuinak jartzen genituen, eta, orduan, arreta jartzen zuen, eta gainerakoei nahiz eta arraroa egiten zitzaie, ipuinaren hariari jarraitzen zioten, ipuina ezagutzen zutelako; horrela, pixka bat integratuago sentitzen zen. Goiz horretan zerbait ulertu zuen, eta, orain, hasi da hitz batzuk esaten; duela pare bat aste, zerrenda irakurtzen ari ginela, "hemen nago" esan zuen; ikaskideentzat

ikaragarria izan zen, nolabait ere (...). Hitz egiten du! Hitz egiten du!, eta nik esan nien lehen ere hitz egiten zuela, baina beste hizkuntza batean eta ez geniola ulertzen, baina ikasten ari zela; denon artean irakatsiko diogu, bai, bai, jada esaten du eta (...). Eta haiek ere ondo sentitzen dira, ipuin bat kontatzen diote, gauzak esaten dizkiote (D eredua, publikoa)

Integrazioa errazteko eta hizkuntza-aniztasunak eragin ditzakeen erronkei aurre egiteko antidotorik onena laguntzarako eta talde-laguntzako sistemak garatzea da. Irakasleek nabarmendu dute naturaltasunez garatzen direla jada ikasgelan dauden neska-mutikoen eta ikasgelara etorri berriaren arteko integrazio-prozesuak; adierazi dute, halaber, gertutasuna erakusten dutela, eta irakasleak taldeko kide dela sentitzeko egiten dituen keinuak antzeratzen dituztela ikasleek:

«Joan den urtean, XXX neskatxa izan nuen; apirilean etorri zen (ekialdeko herrialde batetik), eta gurasoek ez zekiten ezertxo ere; ikaragarria zen ikasgelako gainerako nesken jarrera: liburutegira joaten ziren ilustrazioak zituzten liburuen bila, eta haren ondoan jarri, eta hitzak adierazten zizkioten, hark errepikatu zitzan; normalean dena ematen dute, adin honetan laguntzeko dena ematen dute... eta lagundu behar denez, denok lagunak garenez, bada, ikasleek ikusten zaituzte, eta haiek ere lagundu nahi izaten dute». (D eredua, publikoa)

Gurasoen garrantzia. Agerian geratu da, halaber, zeinen garrantzitsua den gurasoen egitekoa, ikasle berria ikasgelara (hezkuntza-komunitatera) iristen denean eta lagun egiteko unean. Hala ere, gurasoek ez dute beti egin behar luketena egiten. Batzuetan ez dute egokitzen-prozesu hori egiten semearekin edo alabarekin, eta horrek ondorio kaltegarriak eragiten ditu pertsona iritsi berrian.

«(...) eta lehenbiziko egunetan, gurasoekin ordu batzuk adostu nituen, eta ama nirekin egoten zen ikasgelan, ikusi genuen arte (...), baina batzuetan ezin izaten da, gurasoek han uzten dizkizute... Edo autobusean uzten dizkizute, eta ikasgelara iristen direnean ez dakite non dauden ere...». (D eredua, publikoa)

Kulturartekotasuna Haur Hezkuntzan. Ikastetxeetan kulturartekotasuneko proiektuak lantzen direnean jabetzen dira neska-mutikoak identitateez. Proiektu horiek Haur Hezkuntzara egokituta daude. Horrenbestez, ikasgelan azaltzen zaie beste kultura batzuk, beste hizkuntza batzuk eta abar daudela, eta familiak ere protagonista bilakatzen ditugu, arrotz sentitzea eta normaltasun osoz bizi dezaten egoera. Neska-mutikoek ere normaltasun osoz jarduten dute. Irakasleek adierazi dute ikasleak naturaltasunez aritzen direla ikasgelan.

«Izan ere, kulturartekotasuneko proiektuen bat lantzen hasten garenean eta egoera kokatzen dugunean, hasten dira haiek ere erreparatzen eta beren arteko desberdintasunez jabetzen... baina nik ez dakit zenbateraino ikusten duten beren burua desberdina edo berdina (...) eta esaten ez badiezu, haiek ez dute beren burua desberdintzat hartzen, edo, behintzat, desberdintasunez jabetuko ez balira bezala aritzen dira (...)» (B eredua, itunpekoa)

«(...) Harrera-plan bat egin genuen, zer urratsi jarraitu adierazita... askoz ere modu naturalagoan egiten da dena (Har Hezkuntzan), ez dago hain araututa. (...) Haur Hezkuntzan dena hartzen da kontuan, eta dena lantzen dugu... Aurten, esate baterako, txinerazko eta arabierazko letra batzuk irakatsi dizkiegu... edo mapa batean herrialdeak kokatzen lagundu diegu: begira, halako ikaslea hemengoa da, hangoa da..., edo gurasoak han jaio ziren baina hemen bizi dira (...)» (D eredua, publikoa)

Harrera-planaren garrantzia. Izenak berak adierazten duenez, harrera-plan bat edukitze hutsak minimizatu egiten ditu hasierako tirabira-kostuak eta erraztu egiten du ikasgelarako iritsiera, kulturartekotasuneko egoeran; beraz, erabakigarria da etorrerako lehenbiziko faseetan. Harrera-planak errazago egiten du ikasleen eta irakasleen arteko interakzioa, bai eta ikasgelan ikasleen artekoa ere. Horrezaz gain, erabakigarria izaten da etnia- eta hizkuntza-ezaugarri aniztasunaren aurrean jarrera irekia zein den zehazteko.

«Txikienei egokitutako harrera-plana, "normalean gehiago da Lehen Hezkuntzan, egokitu egiten dugu; egia da hemen jarrera naturalagoa dutela eta haiek berek egiten dutela konturatu gabe, haiei berei irteten zaie. Hala izan zen, esaterako, txinatar jatorriko haurrekin, egokitzea kosta zitzaiona; txinerazko ipuin bat jarri genuen eta bideoa ere bai, eta, bat-batean, denak hasi ziren esaten, bada, bere etxean horrela hitz egiten dute, guk ez dugu ulertzen (...) Berak badu materiala (Lehen Hezkuntzako irakasleak) propio nazionalitate bakoitzerako, badu powerpoint bat informazioarekin, eta irakasleei ematen die; hala, ikasle enbaxadoreak izendatzen ditugu, eta ikasle enbaxadoreak integratzen du nolabait ere hura ikasgelan. Bost urteko haurrekin egin daitezke halako gauzak, gaur zu zara ikasle enbaxadorea, eta hark lagundu behar dio eta erakutsi behar dio pixka bat ikastola, eta haiek pozarren, bost urterekin jada erakusten... Beraz, planeko zenbait gauza egiten ditugu (...); duela bi urte diseinatu zen harrera-plan hori eta pixka bat moldatzen dugu txikienekin egiteko, baina hiru urteko haurrekin zailagoa da; beno, beren artean, esan egiten diezu, erakutsi egiten diezu, non dago zure txokoa? Adibidez, YYY-k XXX-ri deitzen zion esateko hemen gaude, eta ikusten zuten XXX harekin identifikatzen zela eta beregana joaten zela... Ikusten dute han zaudela eta hori ez dela zure tokia (...), etorri hona» (D eredua, publikoa)

Beste behin ere adierazi dute hezkuntza-etapa honen berezitasuna: identitateek muga lausoak dituzte eta aniztasuna modu naturalean bizi dute. Gaineratu dute desberdintasunak Lehen Hezkuntzatik aurrera egiten direla ageriko nabarmen, eta familian entzuten dutena ere garrantzitsua izaten hasten dela.

«Beren artean (haurren artean) ez dago inolako desberdintasunik, izan hamaika edo izan hogeia (...), batere ez, Haur Hezkuntzan ez baitago halako lehiarik (...) Zu halako hori zara... edo larruazalaren kolorea, ez (...) Bada, beltzaranagoa da, larruazala beltzarana du, bada, bai (...), larruazala beltzarana du (...), baina ez dute malezia hori, gero hazten direnean daukatena (noiz ikusten dira ñabardura horiek?). Bost urteko gelan baten batzuek jada badute, (hautematen dira) pixka bat... Gertatzen dena da, bada, begira, hemen jolasean aritzen gara ikasleekin, hemen desberdina da..., hemen arreta beste modu batekoa da, Lehen Hezkuntzan ez bezala. Lehen Hezkuntzako lehen eta bigarren mailan jada sortzen dira lehenbiziko arazoak, hemen badirudi asko lantzen dugula, lurrean eserita daude denak batera, fitxak egiteko

mahaiak dituzte, baina jolasean ikusten dituzu, nahi duten lekura joaten dira... baina ez dago... Bost urteko gelan, hirugarren hiruilekoan zerbait hauteman daiteke, zerbait ikusten hasten da..., gutxi... » (A eredua, publikoa)

«Konturatzen dira, jada, batek (txinatarrek) begiak luzexkak dituela, bestea zergatik den beltzaranagoa (...) eta aurpegiera (...). Eta, beno, etxean entzuten dutenaren baitan ere badago, eta hori beste arazo bat da, baina tira (...)» (A eredua, publikoa)

Familia-adskripzioetik eratorritako kultura-aniztasuna kudeatu behar da, ingurune komun bat eraikitzeko. Neska-mutikoek ere ikasten dituzte kultura-portaerak, bai euskal gizartearenak eta bai jatorriko familiarenak. Horren adibide da, esate baterako, guraso musulmanak dituzten neska-mutikoak; izan ere, ikasgelako gainerako ikaskideekin jangelan bazkaltzen geratzen hasten direnean, beretzat propio menu bat dutela ikusten dute. Hasieran ez dute ulertzen zergatik ezin duten jan gainerako ikaskideek jaten dutena, eta gainerakoek jaten ari direna jatea hautatzen dute. Gero, pixkanaka-pixkanaka azaltzen zaie, eta ohartzen hasten dira; baina, hasieran, ez dute ulertzen.

«(...) Beren ohiturak, jangelan beste janari-mota bat dute, beren arropa propioak jantzen dituzte... Guk neskato musulman bat dugu (...) hiru urteko gelan (...). Oso ondo jaten du —oso jatuna da—; janari musulmana jartzen zioten, oso zorrotz, eta ez zuen nahi... nik uste dut nahiko errotuta daudela (jan-kontuan). Azkenean jartzen dira, haiek ez dute nahi, baina gurasoek hori irakasten diete, hala nola janariaren kontuan. Haurrei ez zaie boteprontoan bururatzen, batez ere janariaren gaian (...), zeren jolasean, hartu-emanetan ez dago inolako arazorik haurrekin, primeran integratzen dira, bai eta hizkuntzan ere (euskara), gainerakoek baino lehenago ikasten dute, beharra dutelako, komunikatzeko premia dute, eta komunikatzeko, batez ere gurekin, euskaraz egin behar dute (...). Gurasoek lan-arloan hasi behar dutenez eta arlo sozialean parte hartu behar dutenez, etxean bata jatorriko hizkuntzan hitz egiten du, eta besteak, gaztelaniaz (...). Txikienek segituan asimilatzen dute euskara (...), eta gainerakoen pareko jartzen dira hezkuntza-ibilbidean» (D eredua, publikoa)

Aurreko kontaketa, guraso musulmanak dituen haurrari buruzkoan, ikasgelan integratzen da ikaskideekin, bai jolasetan eta bai hartu-emanetan, eta euskaraz gainerako ikaskideak baino hobeto moldatzen da, baina, aldi berean, gurasoen jatorriko herrialdeko kulturaren kultura-portaerak ere gogoan ditu; portaera horiek, hasieran, ez ditu ulertzen eta ez ditu gustuko, baina gurasoek alabak edukitzea nahi duten identitatearen parte ere badira. Eta, halako kasuetan, irakasleek nola edo hala moldatu behar dute esleituta duen menua jan dezan neskatoak.

Atzeritar jatorriko gurasoak dituzten neska-mutikoak bizi diren tokikoak, herrikoak, auzokoak sentitzen dira. Eta desberdintasunak bertako herritarren ez bezalako ezaugarri fisikoek markatzen dituzte, familia zer jatorritakoa den adierazten baitute. Seme-alaben integrazioa (euskal gizartean) kudeatzen nola laguntzen duten kontatu digute atzeritar jatorriko familiek. Beltzak izatearen, jatorriko herrialdeko kultura edukitzearen eta jatorriko herrialdearen alde onak adierazten dizkiete, harro senti daitezen eta hemengoak ez direla esaten dietenean gaizki senti ez daitezen.

«Esaten duten lehenbiziko gauza zera da: ni (bizi den udalerriaren izena) udalerrikoa naiz» (aita/ama Nikaragua)

«Ongi sentitzen dira, zeren lehen alabari esaten ziotenean... 'a! zu beltza zara'... Nik esaten nion, bada, bai, jakina, zu afrikarra zara, eta zer... Zure ama afrikarra da eta aita ere bai, eta horregatik ez da ezer gertatzen... Zure koloreaz harro egon behar duzu, ..., hemen jaio gara (...). Gaizki ez sentitzeko esaten diet hori, hemen jaio gara, zer axola du, ez da nire errua (...), eta hangoak ere bagara, handik irten garelako (...). Eta nik galdetzen diet, igaro al dute nire 'beltzek' eskolan nire banda beltza? (...). Hemen jaio gara, zer axola du» (aita/ama, Kongo)

«Nik esan diot nire nazionalitatea nigeriarra dela, eta, beraz, zu ere nigeriarra zara». (aita/ama, Nigeria)

Laburbilduz

Atal honetan bildu ditugun kontakizunek atzeritar jatorriko neska-mutikoen identitatearen egoeraren nondik-norakoak erakusten dizkigute. Agerian geratu da identitatea bi indarren arteko lasterketa dela: batetik, zer jatorritakoak diren gogoan izan dezaten familiek baliatzen duten eragina; eta bestetik, helmugako gizartearen eragin kulturalak, gure kasuan tokiko kulturarenak. Lekukotasunek agerian utzi dute, hala ere, neska-mutikoek per se dutela oso bestelako eraginak modu harmoniatsuan integratzeko joera, eta eragin handien duen faktorea (familiarra edo soziala) dela, antza, noranzko batean edo bestean irabaztearen eragilea.

Horrenbestez, oreka harmoniatsu hori lortzeko gakoetako bat zera da: aldi berean sustatzea, batetik, familiaren jatorriaz harro egoteko sentimendua eta egoera berri batean etorkizuna lantzeko egindako ahaleginaren sentimendua, horrela

Erronka nagusietako bat da lortzea dagoeneko euskal gizartearen parte direla sentitzea, bai orain eta bai hezkuntza-sistema uzten dutenean.

bakarrik sentitu ahal izango baitu neskak edo mutikoak ingurukoek maite eta balioesten dutela, eta bestetik, adorea eta laguntzea ikaskideekiko integrazio-prozesuan, euskal gizartean maitatuak senti daitezen.

Ez da harritzekoa, beraz, elkarrizketatutako adituek eta irakasleek adierazi izana erronka nagusietako bat dela lortzea dagoeneko euskal gizartearen parte direla sentitzea, bai orain eta bai hezkuntza-sistema uzten dutenean. Hain zuzen, hori ari dira lantzen ikastetxeetan. Eta gehitu dute hori egia bihurtzeko, normaltasuna eman behar zaiela gertuko inguruneei:

“(Nongoa zaren galderari buruz) berak beti galdetu izan dit, ama, zu, Afrikakoa? Eta ni? (Amaren erantzuna) Zu, Afrikakoa; (hauraren erantzuna: ez, ama, oker zaude; ez, ama, ni hemen jaio naiz, zu ez). (Ama nigeriar jatorrikoa) Ez du axola zenbat urte daramatzazun hemen bizitzen, ni Afrikan jaio naiz” (aita/ama, Nigeria)

Eskola-errendimendua eta etorkizuneko erronkak

Sei urtera arteko neska-mutikoen eskola-errendimenduari hitz egiteko, ezinbestean aipatu behar dugu Indize sozio-ekonomiko eta kulturala (ISEK), PISAk ESCS (ingelesez, *Economic, Social and Cultural Status*) esaten dio. Adierazle konplexua da, eta ikaslearen egoera soziala eta familiarra laburbiltzen du; adierazle horrek, zehazki, faktore hauek hartzen ditu kontuan: gurasoen ikasketa-maila eta lanbideak, etxeko baliabide materialak eta irakurzaletasuna.

Ez da arraroa, hortaz, adituek hezkuntza-etapa honetako eskola-errendimenduari hitz egitean, beren diskurtsoan ezer baino lehen aipatzea ISEK indizean zer maila duten, neska-mutikoak ikastetxera iristean zer estimulazio-maila duten eta bilakaera zer-nolakoa den.

ISEK indizeari dagokionez, ohikoa izaten da indize baxua jatorriarekin lotzea, hain zuzen, etorkina izatearekin, aldagai hori *per se* izango balitz bezala eskola-errendimendu txikiaren sinonimo, eta, hala, ezkutuan utzita aldagai horrek duen lotura bai pobrezia-rekin eta bai familien baliabide gabeziarekin. Horregatik guztiagatik iruditu zaigu egokia berritzeguneetako⁶ arduradunen iritzi batzuk hemen jasotzea. Familia etorkinen jatorriaren eta ISEK indizearen arteko loturari dagokionez, elkarriketatutako zenbait adituk honako hau esan dute:

*«Etorkinak izatea ez da arazoaren iturburu, baizik eta haien egoera prekarioa»
(Berritzegune, Bilbo)*

Zenbait lekukotasun

Haur Hezkuntzan, atzerriko ikasleek, atzeritar jatorrikoek eta/edo atzeritar jatorriko gurasoak dituzten ikasleek egoera prekarioagoa dute bertako ikasleek, euskal jatorrikoek edo euskal jatorriko gurasoak dituzten ikasleek baino. Pentsatzen dugu atzeritar jatorriko gurasoak dituzten neska-mutikoak, oro har, 'haurtxoago' hasten direla ikastetxean, euskal jatorriko gurasoak dituzten neska-mutikoak baino. Nolanahi ere, behin ikastetxean daudela, ikasgelako gainerako neska-mutikoek bezala eta erritmo berean ikasten dute, eta beren artean desberdintasunik badago jatorria ez den beste faktore batzuek eragiten dute, hala nola familien ISEK indizeak, eta ez gurasoen jatorriko herrialdeak. Beraz, ikasgela berean elkarrekin egon daitezke ISEK indizea oso baxua duten familien neska-mutikoak, eta horiek estimulazio-arazoak dituzte eskolan

Beren artean desberdintasunik badago jatorria ez den beste faktore batzuek eragiten dute, hala nola familien ISEK indizeak, eta ez gurasoen jatorriko herrialdeak.

⁶Berritzeguneak ikastetxeei eta irakasleei aholkuak ematen dieten erakundeak dira, eta hori dute eginkizun nagusia, hezkuntza-baliabide gehiago eta hobeak izan ditzaten, eta, hala, sistema eraginkorragoa izan dadin.

hastean edo 'bizkarrean' ez daramate ezer, eta oso bestelako egoeran dauden neska-mutikoak.

«Nik ez dut ikusten oso estimulatuta daudenik (...), lan egiten duten familiak dira, arazoak dituzte (...), baina, nolanahi ere, hasieran bai, alde handiak ikusten ditut, baina, gero, haiekin lantzen hasten naiz, araez asko hitz egiten diet, arauak zeinen garrantzitsuak diren azaltzen diet (...), eta ikusten dut, gero, behin eskolan hasten direnean, parekatu egiten direla; bai, hala da, zeren Lehen Hezkuntzan hasten direnean ez dut hainbesteko aldea sumatzen (B eredu, itunpekoa)

Motibazio eta estimulazio handiagoa dute anai-arreba zaharragoak edo bi urteko gelan egon diren anai-arrebak dituzten neska-mutikoek

Horrezaz gain, motibazio eta estimulazio handiagoa dute anai-arreba zaharragoak edo bi urteko gelan egon diren anai-arrebak dituzten neska-mutikoek. Ikastetxean anai-arreba zaharragoak edukitzea nahiko mesedegarria izaten da gazteagoentzat, gazteenaren sozializazioa edo birsozializazioa errazten baitu. Arazoa seme-alaba bakarrak direnekin izan ohi da, sozializazio-prozesua gurasoen gain bakarrik geratzen delako, eta gurasoek, zenbait arrazoi tarteko, askoz ere zailtasun handiagoa dute hizkuntzaz aldatzeko edo helmugako gizartera egokitzeko, eta ez hori bakarrik, askotan, bizi duten egoera prekariora dela-eta, lanaldi luzeak egitea baino beste irtenbiderik ez dute, eta denbora gutxiago dute seme-alabei eskaintzeko.

«Arazoa seme-alaba bakarrak direnean edo zaharrenak direnean izaten da, eta bai, horiek izaten dute hizkuntza-arazoa; izan ere, etxean txinera hitz egiten dute edo arabiera hitz egiten dute, (...) ama 12:30ean edo 16:00etan etortzen zaio bila, eta komunikazioa ama-hizkuntzan izaten da» (A eredu, publikoa)

«Neskato bat bi urteko gela batetik zetorren, eta, beraz, motibatuago zetorren; eta gainerakoak, bada, batzuek ez zekiten gaztelania, eta pixkanaka-pixkanaka hitzak ikasi dituzte, eta, orain, ia denek hitz egiten dute eta oso ondo ulertzen zaie. Gehienek Haur Hezkuntzan egon diren anai-arreba zaharragoak dituzte (...) eta horrek estimulatuago egoten laguntzen die» (A eredu, publikoa)

«Nik izan ditudan oso pertsona argiak dira, hona etorri dira, lan prekariora dute edo ez dute lanik (...), baina hitz egitean nabari zaie ulertzen dizutela, interakzioa badago... Nik gurasoekin asko hitz egiten dut» (B eredu, itunpekoa)

Aztergai dugun adinean izan ditzaketen arazoen artean bat izaten da, zenbait kasutan, ordutegiena eta arauak betetzearena, eta horrek zerikusi handiagoa du familien funtzionamenduarekin familien jatorriarekin baino. Izan ere, egindako elkarrizketetatik ondorioztatu dugu halako arazoak egon badirela, eta neurri handiagoan ijito-etniako familiekin.

«Atzerritarra, bertakoa edo dena delakoa izanda ere, familien funtzionamenduaren baitan dago» (D eredu, publikoa: 2)

«Ijito-etniako familiak. Absentismoa handia da (...). Baina familia-motaren arabera ere bada; batzuk egituratuago daude, ikasgelara ekartzen dituzte, errespetutsuagoak dira ordutegiekiko, arauiekiko, denekiko (...). Esate baterako,

bi urteko geletan, haurrak gutxitan etortzen dira, apenas etortzen dira urte osoan, hiru urterekin eskolatzen dituzte, eta hala eta guztiz ere, noizean behin baino ez dituzte ekartzen, batzuetan goizetan bakarrik (...). Beno, esan dudanez, denetarik dago: familia batzuek oso ondo funtzionatzen dute, eta beste batzuek (...); badira jangelako orduan bakarrik ekartzen dituztenak, eta hori guztia araututa eduki behar dugu» (D eredua, publikoa: 2)

Seme-alaben hezkuntzarekiko portaeran alde handiak daude familien artean. Familia batzuek koska ahala kosta nahi dute seme-alabek haiek izan ez zituzten aukerak izatea. Familia horiek, beraz, tokiko arau eta portaerekiko onarpen-maila handia erakusten dute. Beste familia batzuek, ordea, ez dituzte arauak hainbeste betetzen. Eta familia horien kasuan da bereziki zaila eskolako gomendioak familienekin uztartzea. Horren harira, hona hemen zenbait arduradunek adierazitakoa:

«Lehenbizikoz eskolatzen dituzte, nahiz eta baten bat haurtzaindegian egon den, baina horiek oso gutxi dira. (...) Nik izugarri nabari dut haurren estimulazioa, (...) haurren artean aldea nabarmena da, non egon diren, zer jatorritakoak diren (...). Hegoamerikarrek laguntzen diete haurrei, baina ez dituzte estimulatu, haurrak oso 'berde' etortzen dira (...) eta nekezago ere egiten zait. Afrikarrak, ordea, azken urteotako esperientzian oinarrituta, askoz ere arduratsuagoak dira, azalpenak eman, eta ez badute ulertzen, berehala galdetzen dizute, oso erne daude beti, gauza guztiekin. (...). Gehienak Nigeriakoak dira (...)» (B eredua, itunpekoa)

Adituek Haur Hezkuntzak berezko dituen ezaugarrietako batzuk azaldu dituzte: etapa honetan, sei urtera artekoan, neska-mutikoen bilakaera-prozesuaren ezaugarri da, besteak beste, oso bestelako ikaskuntza-erritmoak edukitzea, eta garrantzi berezia ematea garapen motorrari eta psikikoari.

Zenbait adituk azpimarratu dute, halaber, hezkuntza-etapa horretan berebiziko garrantzia duela prebentzioak eta *haurren garapenari hurbileko jarraipena egiteak*. Horretarako zenbait tresna ezartzen ari direla azaldu digute, hala nola *Garapen motorra eta psikikoa baloratzeko gida*, eta helburua dela *hezkuntza-laguntzako behar espezifikoak eska ditzaketen garapen-arazo posibleak garaiz hautematea*. Garaiz hautematea lortuz gero, laguntza eraginkorragoa izateaz gain, Lehen Hezkuntzan eta ondorengoetan gastua ez areagotzea lortuko da. Horrenbestez, gabeziak garaiz hautematen badira, Lehen Hezkuntzara iristerako arazoa handiagoa edo larriagoa ez izatea lortuko dugu, etapa horretan hasten baitira haurrekin lanean teknikari adituak (logopedak, psikologoak, etab.)

«Haurrak estimulatzeko funtsezko etapa da, baina derrigorrekoez denez, Lehen Hezkuntzara iristen ez diren arte erraz ematen dute amore. Lehen Hezkuntzan jartzen dira bitartekoak, baina aurrea hartuz gero, gutxiago gastatuko litzateke baliabideetan» (Berritzegune, Bilbo)

Jarduera osagarriak oso tresna bikainak dira haurrak integratzeko, izan haurrak etorkinak, izan atzerriko jatorrikoak edo izan atzerriar jatorriko gurasoak dituzten haurrak. Ikastetxeek jarduera osagarriak bultzatzea erabakigarria

izan ohi da atzeritar jatorriko gurasoak dituzten haurren integraziorako eta inklusiorako programa eraginkorrak garatzeko, edozein dela jarduera-mota (izan hezigarriak edo izan beste esparru batzuk lantzekoak, hala nola jolasa, kirola edo dibertimendua). Ikastetxe batzuetako irakasleek estimulazioa sustatzeko zer jarduera egiten dituzten ere azaldu digute.

«Zenbait kasutan, familiak oso gizarte-klase apalekoak dira. Hartu-eman handia dugu oinarritzko gizarte-zerbitzuetaoekin. Ikastetxeak eskolaz kanpoko ekintzak eskaintzen ditu: psikomotrizitatea Haur Hezkuntzan, askotariko kirolak Lehen Hezkuntzan, eta saskibaloia Lehen Hezkuntzako 3. mailatik 6. mailara arte. Helburua autoestimua sendotzea eta integratzeko modu bat eskaintzea da» (A eredu, publikoa)

Familiak ikastetxeen garrantzia azpimarratu dute, seme-alaben bidez integratzeko mekanismo pribilegiatutzat hartzen baitituzte.

Kolektibo horien integrazio-arazoak eta segregazioa azpimarratzen duten diskurtsoen aurka, familiak ikastetxeen garrantzia azpimarratu dute, seme-alaben bidez integratzeko mekanismo pribilegiatutzat hartzen baitituzte.

Eskola-errendimenduari eta seme-alabentzat nahi dutenari buruzko oso oinarritzko gaiak aipatu dituzte familiak. Oro har, oso funtsezko gaiak dira, oso garrantzitsuak eta oso oinarritzkoak, euskal jatorriko familiak aipatuko lituzketen gaien antzekoak: seme-alabak osasunez ongi egotea, eskolara pozik joatea, irakaslearekin gustura egotea, eta, jakina, ikaskideekin ondo moldatzea. Behin premia horiek ziurtatuta, eskolako kontuekin zerikusia duen oro ere balioesten dute: zer ikasten duten, euskara, etab. Eskolako gaiak gehiagotan aipatu dituzte Haur Hezkuntzan seme-alabak izateaz gain, goragoko etapetan ere dituzten familiak.

Seme-alaben etorkizunari eta asmoari buruz galdetutakoan, familia guztiek adierazi dute, oro har, haientzat etorkizun hobia nahi dutela, eta ondo integratzea eta pertsona onak izatea nahi luketela. Eta asmo akademikoei dagokienez, oso bestelako adierazpenak egin dituzte. Batetik, asko eskatzen ez duten familiak daude, kontentatzen direnak etorkizunean lan-merkatuan sartu ahal izateko adina ikasita seme-alabek. Eta bestetik, elkarrizketatutako familien artean badira asmo handiak dituztenak eta beren esku dagoen guztia egiten dutenak seme-alabek prestakuntza ona izan dezaten orain eta etorkizunean, ikastetxean giro ona izan dezaten, eta, jakina, ahalik eta aukera onenak izan ditzaten ikasketetan emaitza onak lortu ahal izateko, gerora unibertsitatean karrera bat egin dezaten.

«Seme-alabek ikasten badute, etorkizun hobia izango dute hemen» (aita/ama, Moldavia)

«Zoriontsuak izatea nahi dut (...), ikastea eta ekintzaileak izatea» (aita/ama, Mexiko)

«Haiengatik edozer egingo dut (...) ni iritsi ez naizeneraino iristea nahi dut, eta hori gainditzea» (aita/ama, Kongo)

«Nire semea bere buruaren jabe izan dadin, aske izan dadin etorri naiz ni hona» (aita/ama, Venezuela)

Irakasleei kezka handia eragiten die derrigorreko hezkuntza amaitutakoan gizartean ongi integra daitezen lortzeak. Hezitzaileei eta profesionalei egindako elkarrizketetan egiaztatu ahal izan dugu kezkatuta daudela gero eta anitzagoa den giro honetan bizikidetzat erraztuko dien giro atseginak lortzeaz. Etorkizunari buruzko asmoen diskurtsoetan irakasleek adierazi dute familiei kezka eragiten diela, batez ere, seme-alabak tokiko bizimodura eta bizimoldera ongi egokitzeak.

«Haiek esaten dizute (gurasoek): 'ni hona etorri naiz, ahalegin handia egiten ari naiz eta nire esku dagoen guztia egingo dut nire semea hona moldatzeko eta hark hemen zerbait lortzeko'. (...) Behin esan zidan: 'nik ez dut nahi semea medikua izatea, pertsona ona izatea eta bere kabuz bizi ahal izatea baino ez dut nahi, hori bakarrik nahi dut'. (...) Hor ikusten dira balioak (...)» (B eredua, itunpekoa)

«Familia askoren kezka ere bada seme-alabek euskara ikastea, hemen ondo moldatzeko... kezkatuta daude, bai (...) eta galdetzen dute, baina, zuk beti euskaraz egiten diezu? (...). Eta, nire semeak ikasiko du?, bai, lasai egon, erantzuten diet (...). Eta hori kezka eragiten dien gauza bat da» (B eredua, itunpekoa)

Irakasleei kezka handia eragiten die derrigorreko hezkuntza amaitutakoan gizartean ongi integra daitezen lortzeak.

Familientzako prestakuntza-ikastaro osagarrien garrantzia. Elkarrizketatu ditugun familietako batzuk prestakuntza jasotzen jarraitzen dute Euskadin, bai laneratzea xede duten prestakuntza-ikastaroen bidez, bai hizkuntza (gaztelania, euskara) ikasteko eta hobetzeko ikastaroen bidez. Prestakuntza-ikastaro horiei esker, ikasteaz gain, gizarte-sareak osatzen dituzte, eta horiek berebiziko garrantzia izaten dute integrazio-prozesuan, gaur egun dituzten lagunetako batzuk ikastaro horietan ezagutu baitituzte.

«Unibertsitate-mailako ikasketak ditugu, nire senarrak eskolak ematen zituen unibertsitatean eta ni irakaslea naiz. Egun, antenak instalatzen egiten du lan, eta nik familia batean, haurrak eta adineko pertsona bat zaintzen. Orain, irakasle-tituluaren homologazioa izapidetzen ari naiz, eta master bat egiteko eta irakasle izateko asmoa dut» (aita/ama, Venezuela)

Laburbilduz

Eskola-errendimenduari buruz bildu ditugun kontakizunek egoera jakin baten nondik-norakoak erakutsi dizkigute, eta egoera horretan ezinbestean hartu behar dira kontuan aztergai dugun adin-tartekoen berezko premiak, eta, horrenbestez, haien gurasoenak. Premia bereziak dira, zerikusia dutenak une berezi batekin, eta une horretan bata bestearen ondoko problematikek bat egiten dute. Hau da, hezkuntzaren alorrean hasteak berekin dakartzan arazoez gain, askotariko gaiengatik gurasoekin zerikusia duten beste faktore batzuek (hizkuntza-gabeziak, lan prekarioak, tokiko gizarte-sarean harremanik ez izatea...) eragindako arazoak dituzte.

Gakoetako bat zera da: neska-mutikoak Lehen Hezkuntzara ahalik eta modurik hoberenean irits daitezen lortzea, eta, horretarako, baliabide gehiago eta hobeak jartzea hezkuntza-sistemaren esku, nahiz eta derrigorreko etapa ez izan.

Aztergai dugun kolektiboan, beste gai nagusietako bat etapa honetan ezinbestean egin beharreko estimulazio-prozesua da. Lehen adierazi dugunez, haurren estimulazioa funtsezkoa da Haur Hezkuntzan, eta horrek familia-ingurunean eta ikastetxean esku-hartzea eskatzen du. Desberdintasunak, askotan, familien ISEK indizeak eragiten ditu, eta familiek izan ditzaketen gabezia guztiak lantzeko gune gisa funtzionatzen du hezkuntzak, ikasle guztien maila berdintzeko eta lortu nahi den hezkuntza-maila lortzeko. Horrenbestez, gakoetako bat zera da: neska-mutikoak Lehen Hezkuntzara ahalik eta modurik hoberenean irits daitezen lortzea, eta, horretarako, baliabide gehiago eta hobeak jartzea hezkuntza-sistemaren esku, nahiz eta derrigorreko etapa ez izan. Horrezaz gain, familien inplikazioa ere ezinbestekoa da, eskola-errendimendua hobetzeko gakoetako bat den aldetik, eta, batez ere, oinarrizko sozializaziorako beharrezko diren arauak tarteko badira, hala nola asistentzia, ikasgelan egoteko moduak eta beste batzuk.

Oinarriak sendotzean datza, EAEko hezkuntza-sistemak bete dezan dagokion funtzio berdintzailea, eta gizarte-eskalan gora egin ahal izan dezaten belaunaldiz belaunaldi.

Azken batean, zertan datza Haur Hezkuntza? Bada, oinarriak ondo jartzean, Haur Hezkuntzan egiten den oro hamabost urte betetzen dituzten arte baliagarria egin dakien lortzeko, eta, hartara, adin horretatik aurrera bertako gisa integratzeko, euskal jatorria duten haurrekin berdintasunean, eta, beraz, gizarte-bazterketa zantzu orotik aldentzeko. Oinarriak sendotzean datza, EAEko hezkuntza-sistemak bete dezan dagokion funtzio berdintzailea, eta gizarte-eskalan gora egin ahal izan dezaten belaunaldiz belaunaldi.

«Askok kezkatzen nau haur hauek getotan geratzeak, ez lortzeak benetan egokitzea, ez lortzeak nik hamabost urte nituenean nintzen bezalakoa izatea. Bada, adibidez, ni beltza naizenez eta San Frantziskon hazi naizenez, edo latinoak naizenez, banda batean geratuko naiz. Halako gauzen beldur naiz, ez lortzea benetan egokitzea, hori askotan pentsatu izan dut (...). Ardi galduak beti daude; iaz izan nuen haur bat bezala, aita Boliviatik etorri zen eta ama hemengoak da, eta horrek bai, horrek lortu du egokitzea» (B eredua, itunpekoa)

Harremanetarako eremuak

Haurren eta haien familien harremanetarako eta interakziorako eremuei buruzko atala jorratzean, haien bizitza soziala egituratzen duten ohiko bi eremu hartu ditugu kontuan: ikastetxeak, eskolako sarreretan eta irteeretan, batez ere; eta parke publikoak, garrantzi berezia dutelako aisialdiari lotuta duten funtzioagatik, parkeetan gertatzen baitira adin horretako haurren kanpoko ekintza gehienak.

Jakina denez, ikastetxeak eta parke publikoak dira haurrak sozializatzeko ekipamendu publiko garrantzitsuenak. Asko idatzi da horri buruz; izan ere, gaur egun nagusitu diren joerak direla eta, nabarmen gutxitu dira haurren artean berdinen arteko jolasak, galdu egin baitute, neurri handi batean, garai batean jolas horiek ikasteko eta sozializatzeko tresna gisa zuten garrantzia. Galera hori nabarmenagoa egin da, beharbada, teknologia digitalak hedatzearekin eta teknologia horiek bideo-jokoen eta ohiko plataforma digitalen bidez duten eragina areagotzearekin batera. Hala ere, gure iritziz, oraindik indarrean jarraitzen dute adin talde horiei buruz Cooley, Mead eta beste aditu batzuek zituzten intuizioek. Egile horien arabera, identitatearen eraikuntza interakzio-prozesu bat da, eta *besteek* funtsezko zeregina dute prozesu horretan; horrez gain, jolasa da (letra larri) elkarreragin edo interakzio horretarako tresna edo bide pribilegiatua. *Ispilu-nortasuna*⁷ identitatea eraikitze mekanismo ahaltsua da, gure sinesmen pertsonalen sistema guztia eta gure jokatzeko modua *besteak* (ispilua) gutaz duen ikuspegiari buruzko kontzientzia hartu izanak baldintzatuta baitago, eta horrek munduan dugun lekuari buruzko irudi pertsonal bat eraikitzen laguntzen digu.

Espazioaren edo eremuaren ikuspegitik, hori da berdinen arteko jolasen eragin izugarria justifikatzen duen arrazoietakoa bat, espazio publikoa izanik jolas horien *locus* pribilegiatua. Jolaslekuen analisia erabakigarria da hasierako urteetan haurrek izaten dituzten harremanak eta interakzioak ezagutzeko, bai eta, harreman horien ondorioz, haur horien gurasoen artean sortzen diren harremanak ezagutzeko ere. Horrenbestez, gure ikerketan bi espazio edo eremu jakini erreparatu diegu: ikastetxeko jolastokiei eta haur-parkeei.

Atal hau garatzeko erabilitako metodologia, bestalde, behaketa zuzen ez-partehartzailea izan da, hala eskola-ingurunean (ikastetxeko jolastokiak), nola aisialdi-eremuetan (parke publikoak). Helburua irakasleekin eta gurasoekin egindako elkarrizketetan jasotako informazioa osatzea eta indartzea izan da. Protagonista nagusiak gurasoak eta haien arteko harremanak izan dira, alde batetik, eta haurrak eta haur horiek aisialdi-eremu horietan interakziorako edo elkarri eragiteko duten modua, bestetik.

Jolaslekuen analisia erabakigarria da hasierako urteetan haurrek izaten dituzten harremanak eta interakzioak ezagutzeko, bai eta, harreman horien ondorioz, haur horien gurasoen artean sortzen diren harremanak ezagutzeko ere.

⁷Cooley, C. H. (2005). El yo espejo. *CIC. Cuadernos de Información y Comunicación*, (10), 13-26.

Ikastetxeetako sarrera-irteerak

Ikastetxeetako sarrera-irteerak, hasteko, gurasoek ikastetxeetan modu informalean parte hartzeko lekuak dira (esate baterako, irakasleekin hitz egiten dutenean); horrez gain, familien eta haien seme-alaben arteko eguneroko interakzioak neurtzeko lekuak ere badira. Ikastetxeko sarrera-irteeretan, eskolara iristearekin lotutako alderdiak hartu ditugu kontuan: iristeko ordua (ordua baino lehenago, puntualtasunez edo ordua baino geroago); nola iritsi diren (oinez, garraio pribatuan, garraio publikoan...); non uzten dituzten gurasoek beren seme-alabak (ikastetxearen sarreran, ikasgelan, etab.); norekin iristen diren ikasleak (gurasoekin bakarrik, haur gehiagorekin, guraso gehiagorekin); zer harreman duten hurrek ikaskideekin; zer harreman dituzten irakasleekin, beste guraso batzuekin, etab.

Ikastetxera iristeko ordua aldatu egin daiteke eskolaren arabera, baina goizeko bederatzietan izan ohi da, oro har. Gehienak ordurako heltzen dira, eta oso gutxi dira bost edo hamar minutu geroago iristen diren pertsonak. Oro har, adin horietan haurrak haur-kotxeetan, gurasoen besoetan edo oinez iristen dira ikastetxera; oinez joaten direnean, gurasoek lagundu ohi diete. Dena dela, eskolako autobus-zerbitzua duten ikastetxeak ere badaude; horrenbestez, zenbait haur autobusez iristen dira beren irakasle edo hezitzaileekin, baina gutxienak izaten dira.

Haurren arteko elkarreraginari edo interakzioari dagokionez, goizeko lehen orduetan urri samarra izaten da, eta ikastetxera iristen ari diren bitartean gertatzen da, batez ere. Une horretan, hurrek harreman gutxiago izaten dute elkarrekin eguneko beste ordu batzuetan baino: erdi lo egoten dira, gurasoen eskutik edo besoetan iristen dira eta guztiak joaten dira sarrerara. Haien arteko interakzioa gurasoek tutorearekin uzten dituzten unean hasten da. Une horretan gehien errepikatzen den gurasoen arteko interakzioa agurra izaten da; ez da solasaldi luzerik egiten, ez eta taldetxorik eratzen ere. Gurasoen eta haurren tutoreen artean gertatzen dira harremanak sarrien. Azken xehetasunei buruz hitz egiteko aprobeztatzen dute, ikasgelan utzi aurretik: nola igaro duten gaua hurrek, ondo al dauden, etab.

Haurrak uzteko lekua aldatu egin ohi da ikastetxearen arabera. Hala, ikastetxe batzuetan, ikasgelara zuzenean sartzen uzten dute; beste batzuetan, berriz, sarreran edo inguruko korridoreetan uzten dituzte haurrak. Jasotako lekukotasunetan ikusten den bezala, gurasoak une oro daude harremanetan dagokion ikastetxeko pertsona arduradunarekin:

«Eguneroko kontuak dira, batez ere: gau txarra igaro du; eztul egin du; gaixo badago, deitu ...» (A eredu, publikoa)

«Ikasgela barruraino sartzen dira, eta galdetu egiten diegu: batek kaka egin berri duela eta aldatu egin behar dugula; beste bati komunera lagundu behar zaiola

txiza egitera edo beste zerbait egitera [...] Gertatu zaienaren azken xehetasunak izaten dira, haurren egoera une batetik bestera aldatzen da eta [...] eta guztiak iritsi direnean, gora igotzen dira (hiru urtekoak), eta bi urtekoak behean geratzen dira» (D eredua, publikoa: 2)

Gurasoen arteko interakzioa, pentsa daitekeen bezala, bakoitzak duen denboraren arabera izaten da; eta, jakina, ez da oso luzea izaten, eguneko lehen orduan, batez ere. Alabaina, gurasoen eta irakasleen arteko nolabaiteko interakzioa edo elkarreragina badagoela egiaztatu da, irakasleei nahiz familiei egindako elkarrizketetan adierazi duten moduan; dena dela, harreman hori areagotu egiten da irteeretan. Beraz, seme-alabak ikastetxean utzi eta irakasleak agurtu ondoren, haurren familiakoek ikastetxetik alde egiten dute, oro har. Une horretan —semea edo alaba uzten dutenetik alde egiten duten arte— ikus daiteke nolakoa den familien arteko interakzioa: agur soilak edo solasaldi luzeagoak, bertako pertsonen artean, bertakoen eta atzerritar jatorrikoen artean, nazionalitate desberdina dutenen artean, etab. Hiru minututik hamabost minutura bitarteko tarte bat izaten da, baina guraso batzuen eta besteen arteko kontaktuak eta harremanak gertatzen dira.

«(amen taldeak) eratzen dira, bai [...]. Goiza ez da une egokiena, denbora neurtuta etortzen baitzara: lanera joan behar dut, hau edo hura egitera joan behar dut... Ez da une aproposa; litekeena da bi edo hiru ama bost minutuan geratzea, baina gero joan egiten dira [...]. Batzuk autobusez etortzen dira (auzokoak ez direnak); autoz etortzen diren batzuk gero lanera joan behar dutelako etortzen dira horrela, edo txikiekin etortzen direlako. Beste batzuk, hurbil bizi direnak, oinez etortzen dira» (D eredua, publikoa)

Behaketaren bidez, alde egiteko modu desberdinak daudela ikusi dugu: batzuk bakarrik irteten dira; beste batzuk aita edo amaren batekin; beste batzuk solasean ateratzen dira eta agur esaten diote elkarri, bakoitzak bide bat hartu behar duelako, lanaldiarekin etxean edo beste lantokiren batean jarraitzeko, etab. Beti egoten da une labur batez, agur esan arte, hitz egiten geratzen den amen (bereziki amen) talderen bat. Sarrera-irteeren behaketa egin dugun ikastetxeetan oinarrituta, Haur Hezkuntzako familien sarrerekin lotuta jasotako zenbait eszena kontatu ditzakegu, adibide gisa.

«Ame seme-alabak utzi berri dituzte ikastetxean, eta joan egin behar dute. Bat-batean, haur-kotxe berriarekin lotutako elkarrizketa bat sortu da. Hortik aurrera, haur-kotxei buruz eta haur-kotxe erosi berriak dituen alderdi praktiko batzuei buruz hitz egiten hasi dira. Atzerritar jatorriko amen eta bertako ama baten arteko talde bat sortu da; gero, ikastetxetik irteten jarraitu dute, eta agur esan diote elkarri, bakoitzak bere bideari jarraitzeko» (D eredua, publikoa: 2)

«Haur Hezkuntzara ikastetxeko jolastokitik sartuta iritsi da jendea, jolastoki hori baita ikastetxearen sarrera. Aurrean eraikina dago: eskuinean, Lehen Hezkuntzako sarrera, eta ezkerrean, Haur Hezkuntzako sarrera. Haur guztiak sartu dira gurasoekin sarrera horretatik; futbol-zelaia eta saskiak dauden jolastokia zeharkatu dute eta Haur Hezkuntzako atera hurbildu dira. Han daude irakasleak, haurrei eta gurasoei harrera egiteko zain. Une horretan gertatu da irakasleen eta gurasoen arteko kontaktua, eta

zenbait ama irakaslearekin hitz egiten ari direla ikusten da. Ikastetxera iritsi direnean, gehienak bakarrik joan dira, baina, gero, talde txikiak sortu dira. Seme-alabak utzi ondoren, taldetan geratu dira; ama magrebtarrak eta Saharaz hegoaldeko Afrikako amak, batez ere. Jolastokia gurutzatu dute, eta ikastetxeko sarrerako espaloia ondoan geratu dira, 9:15ak arte. Ama magrebtarrak binaka sartu dira; orain, talde batean elkartu dira; magrebtar jatorriko beste emakume bat ere iritsi da erosketa-orgarekin; gustura daudela ematen du. Beste alde batetik, afrikar jatorriko amek talde handiagoa osatu dute, eta abesti bat kantatzen hasi dira une jakin batean. Irteten joan dira, ikastetxeko sarreraren aurrean dagoen kaleko toki batera iritsi arte; han, agur esan diote elkarri, eta erosketa-orgarekin etorritakoa haietako batekin joan da. Asiar jatorriko guraso batzuk ere ikusi ditugu ikastetxera iristen; haurra andereñoarekin utzi, eta joan egin dira» (A eredu, publikoa)

Ikastetxeko irteerei dagokienez, familiekin lotutako alderdiak jaso ditugu: zer harreman izaten dituzten beste gurasoekin, beren seme-alabekin eta ikastetxeko beste haur batzuekin. Ikastetxetik eguneko bi unetan ateratzen dira:

Ikastetxeak aitzakia ona dirudi bertakoen eta atzeritar jatorrikoen arteko loturak indartzeko

eguerdian, gurasoek seme-alabak bazkaltzera eramaten dituztenean, eta arratsaldean, ikastetxeko jarduna amaitu dutenean. Oro har, eguerdian ez dira haur guztiak ateratzen bazkaltzera; hortaz, arratsaldeetan haur gehiago ateratzen dira ikastetxetik. Gurasoak joan ohi dira haurrak jasotzera, eta gehien-gehienek oinez joateko ohitura dute; dena dela, badira autoz seme-alaben bila etortzen direnak edo etxera autobusez joaten direnak ere. Behatutako ikastetxe bateko arduradun batek adierazi duen moduan, ikastetxeak aitzakia ona dirudi bertakoen eta atzeritar jatorrikoen arteko loturak indartzeko:

«Lanaren alderdi horretaz [...] egiten duzun lanaren alderdi horretaz sentitzen zara harro, hor ikusten baituzu egindako ahaleginaren emaitza, eta zeure buruari esaten diozu: 'zein ona litzatekeen sarreretan eta irteeretan guztiak horrela jokatzaren duten gizarte bat lortzea, elkarrekin egoten saiatzen baitira guztiak» (D eredu, publikoa: 2)

Adierazi dugun moduan, emakumeek egiten dute sozializazio- eta interakzio-lana, gizon baino emakume gehiago joaten baitira seme-alaben bila:

«Amekin eta lehengusinekin dugun harremana [...] gainera, askotan gurasoak ezin izaten dira haien bila etorri, eta arazoak izaten dituzte; orduan, sarritan gurasoak ez diren beste pertsona batzuk etortzen dira haurren bila; amak ez diren beste pertsona batzuk esan beharko genuke, amak etortzen dira-eta, oro har, haurren bila » (D eredu, publikoa)

Hortik aurrera, ikastetxearen izaera aldatu egiten da, eta atzeritar jatorriko haurren eta bertako familietako haurren arteko interakzioa areagotu egiten da. Ikastetxetik ateratzeko unea aitzakia ona da jolas egiteko eta elkar ezagutzeko:

«Arratsaldeetan bai, hurrekin jolastokian geratzen direlako, luzaroago geratzen direlako, baina goizetan ez; eta eguerdietan, bi eta hiru urtekoak ate hartatik ateratzen direnean, bi eta hiru urtekoentzako jolastoki txiki horretan geratzen dira, baina ez luzaroan; agian bost minutu geratuko dira, bi eta hiru urtekoak ateratzen baitira, baina bost urteko haurra duenak lehenik bat jaso behar du, eta, gero, besteen

bila joan; beraz, hor egoten dira zain. Beste batzuek lehen eta bigarren mailan ere badituzte anai-arrebak; erdiko atetik ateratzen dira, eta hor elkartzen dira pixka batean. Badago harremana haien artean, nahikoa batuta daude eta: ni iritsi ez banaiz, jaso zuk» (D eredua, publikoa: 2)

Ikastetxetik ateratzeko unea aitzakia ona da jolas egiteko eta elkar ezagutzeko.

Ikastetxea nahikoa hurbil ez badago, eskolak arratsaldeetan, eskola-orduetatik irtetea, duen funtzio ludikoa ahuldu egiten da. Ikastetxeko jolastokian bertan egiten den askaltzeko eta jolas egiteko denbora-tarte hori galdu egiten da haurrak beste auzo batzuetakoak direnean, eskolatik irten orduko alde egiten baitute, oro har:

«Guri auzo guztietako haurrak etortzen zaizkigu; jakina, A eredua nahi dute, eta A ereduko hiru ikastetxe soilik garenez, auzo guztietako haurrak etortzen dira. Auzo guztietakoak etortzen zaizkigu A eredua nahi dutelako, edo iragaitzaz daudelako, edo ez dituztelako gehiago nahastu nahi. Txinatarrek ere ez dute nahi, ze denda egoteko; eta adi, txinatarrek mugikortasuna izaten hasi dira eta; ez zaie interesatzen, haiek luzaroan balioko dien zerbaite nahi dute; hori dela eta, beraz, haurrak ez dira auzokoak izaten» (A eredua, publikoa)

Berrir ere nabarmen geratzen da zein garrantzitsua den ikastetxearen kokapena auzoaren edo bizitoki-eremuaren kokapenarekin bat etortzea, familia etorkinetako haurrak gertuko ingurunean hobeto integratzeko:

«Auzokoak balira, agian errazago izango litzateke integratzea, baina leku askotatik etortzen dira; orain iritsiko dira, eta erreparatzen badiezu, ama bakoitzak bere semea edo alaba hartuko du [...], jolastokian jolasten ez... Jolastokiak udan irekitzen dira orain, eta hau da irekita geratzen den jolastokietako bat, baina gure haurrak ez dira geratzen; gurasoek hartu, eta eraman egiten dituzte... Ama batzuk geratzen dira kanpoko parkean, baina gehienak joan egiten dira; gutxi geratzen dira, gehienek alde egiten dute eta [...]. Ikastetxearen irteeran gurasoen edo haurren artean sortzen den harreman hori ez daukagu, ez daukagu...» (A eredua, publikoa)

Hori ez da oztopoa izaten familia etorkinek herrialde bereko familiekin loturak mantentzen jarraitzeko, eta horrek lagundu egiten die urrutiko inguruneetan. Bertako gurasoekin ere noizean behingo harremanak izaten dituzte, haien seme-alabek elkartzen baitituzte:

«Haurren lagunen gurasoak agurtu baino ez ditugu egiten, ikastetxean sartzen garenean edo handik irteten garenean» (aita/ama, Nikaragua)

Interesgarria da nabarmentzea gurasoen arteko harremanetan (harreman horiek izateko moduan eta harremanok estuago bihurtzean) azken urteetan gertatu diren aldaketak. Irakasleek zer bilakaera izan duten azpimarratzen dute: lehen inolako harremanik ez zuten gurasoak gaur egun elkarrekin ikusten dira ikastetxeko sarreretan eta irteeretan; batzuetan, ama batek edo aita batek bere semea edo alaba eta beste batzuk ere jasotzen ditu, etab. Familien artean, txinatar jatorrikoek atentzioa ematen dute, ez baitute harremanik besteekin,

noizean behingo agurrez harago. Harreman horiek urteen poderioz eraikitzen dira:

**Lehen inolako harremanik
ez zuten gurasoak gaur
egun elkarrekin ikusten dira
ikastetxeko sarreretan eta
irteeretan.**

«Ez dut esango familiakoak direnik, baina imajina ezazu [...], haurrak hiru urterekin hasten badira elkarrekin [...], lau, bost [...], azkenean, egunero [...] (Afrika beltza); gainera, gizonak ere parte hartzen dute emakumeekin [...]; talde mistoa da (gizonak eta emakumeak), beste talde batzuk ez [...], emakumeenak soilik; magrebtarren taldea emakumeek soilik osatzen dute, ez dira elkartzen eta [...]. Txinatarrek falta dira, eta ez dakit... ez dakit izaeragatik den edo dendak dituztelako eta presaka joan behar izaten dutelako den edo zergatik den, baina gainerakoak bai... [...]. Azken sei urte hauetan asko egin dugu aurrera alde horretatik... bai [...], beharbada, lehen bakarrik zeudelako..., orain beren herrialdeko gehiago daudela ikusten dutenean, eta hemen, Haur Hezkuntzan batez ere, irakasleak haiekin ateratzen garela... Hitz egiten dugu [...], bai; ikastetxera ipuinak kontatzera etor daitezkeela ere esaten diegu... Ez dakit [...], ba komunikazio apur bat [...]» (A eredua, publikoa)

Hezitzaileek azpimarratzen dute bilakaera bat gertatu dela harremanak izateko moduan; orain naturaltasun handiagoz egiten dute; `lotsa´ sentitzetik harreman normalizatu samarra izatera igaro direla esan genezake. Egia da pertsona bakoitzak jatorriko herrialdeko ohituren eragina duela eta ohitura horiek aldatu egiten direla sorterriaren arabera, baina egia da, halaber, herrialde eta gizarte hartzaileak bereak dituen rolak eta jokatzeko moduak ere onartu dituztela (jokabide arauak bereganatu dituzte?). Izan ere, elkarriketetan nabarmen geratzen da nolako bilakaera izan duten familien eta irakasleen arteko harremanek eta nola aldatu diren lehen zituzten zenbait jokabide kultural, hala nola aurpegira ez begiratzea, etab. Era berean, beste familia batzuek integratzen, agurtzen... nola ikasi duten kontatu dute:

«Sei urte hauetan antzeman dut hasieran ama eta aita gehiagok ez zizutela aurpegira begiratzen; orain gurasoak sarriago etortzen dira beren seme-alabak bilatzera, gehiago egoten dira haiekin... bai» (A eredua, publikoa)

«Denborak aurrera egin ahala, besteen artean integratzen ikasi dut, agurtzen, ama gehiagorekin hitz egiten; ez gara berdinak, ez, batzuetan gure kulturak desberdinak direlako, batzuk latinoak edo Afrikakoak izanda ere, baina harrigarria da ikustea kontinente guztietako lagunak ditudala, eta haiek ere nire familia dira, edo nire familia bihurtzen dira; izan ere, horretara iristen gara ikastetxean, nire ustez, eta oso eskertuta nago...» (aita/ama, Mexiko)

«Nik haiei ekarpenen bat egin nahi nieke, haiek nire alabari ekarpenak egiten dizkioten moduan; ondo sentiarazten nau, badakidalako horrek eragina izango duela nigan, eta beste batzuek ere bai... eta ikusi dut beste ama batzuek ere horixe sentitzen dutela, eta ekarpen handiak egiten dituztela; izan ere, nik benetan esan dezaket ikasten jarraitzen dudala, eta orain oso pozik sentitzen naiz nire amari zera esaten diodanean: familia dut Bolivian, eta Kongon, eta Venezuelan; eta ikastetxean ez gaudenean, kalean egoten gara, guztiok agurtzen dugu elkar...» (Guraso Elkarte, B eredua, itunpekoa)

Aisialdi-eremuak: jolasa espazio edo eremu publikoetan

Banakoek espazioaz jabetzeko duten modua, banaka edo kolektiboki, erabakigarria izaten da gizarte-interakzioa gertatzeko moduen bilakaera aztertzen denean. Horri buruzko irakurketa bat baino gehiago egin dira, eta, gure kasuan, 2. ataleko (Metodologia) 1. taulan ikusi dugun bezala, badirudi aztertutako espazio publikoak oso ugariak ez direla, itxura batean, eta, horrenbestez, ez dutela islatzen, beharbada, euskal gizartean bere osotasunean zer gertatzen den; dena dela, ezin dugu alde batera utzi EAEn gertatzen den eta beste latitude batzuetan hain garrantzitsua ez den zerbait. Esan nahi dugu ezinezkoa gertatzen dela, nolabait esatearren, jolaserako lekuak eremuaren arabera bereiztea; izan ere, gure hiri guztietan, handietan bezala ertainetan, hiri-eremuaren urritasuna eta dentsitate- eta eraikitze-maila altua dira nagusi. Beraz, ikerketa honetan aztertutako espazioak nahiz hemen jaso ez ditugun beste batzuk izan, guztiek dituzte ezaugarri berdinak: eraikin-dentsitate handia duten eremuak dira, eta ukaezina da eremu horietan bertako biztanleen eta atzerritar jatorrikoen arteko interakzioa edo elkarreragina.

Aukeratu ditugun lekuak irizpide hauei jarraituz hautatu ditugu: hiru lurraldeetako informazioa ematea; informazioa bildu den biztanleguneetan atzerritar jatorriko familia gehiago edo gutxiago bizitzea; hiri-eremukoak edo landa-eremukoak izatea, eta euskara gehiago edo gaztelania gehiago hitz egitea eguneroko komunikazioan.

Lekukotasun batzuk

Aisialdi-eremuetako interakzioari dagokionez, haurrak sozializatzen hasteko lekuak dira parkeak, non, jolasaren bidez, beste haur batzuekin izaten dituzten harremanak, jatorriari begiratu gabe. Hau da irakasleek azpimarratzen duten gauzetako bat, eta oso garrantzitsua: beren auzoko eskolara joaten diren atzerritar jatorriko haurrak parkera joaten direnean eta harremanak izaten dituztenean, eskolako ikaskideekin egon nahi izaten dute, ondo konpontzen direnekin, haur horien gurasoen nazionalitatea edozein dela ere.

Ikastetxean bezala, haurrek gurasoak batzeko edo elkartzeko balio izaten dute. Horrenbestez, auzoko parkea ikastetxe berera joaten diren haurren arteko harremanetarako espazio edo eremu bihurtzen da. Eta haien gurasoen artean harremanak garatzen joaten dira; batzuetan elkar agurtzera mugatuko dira, beste batzuetan benetako adiskidetasunak sortuko dira:

Auzoko parkea ikastetxe berera joaten diren haurren arteko harremanetarako espazio edo eremu bihurtzen da. Eta haien gurasoen artean harremanak garatzen joaten dira; batzuetan elkar agurtzera mugatuko dira, beste batzuetan benetako adiskidetasunak sortuko dira.

«Hegoamerikarrek harreman onak dituzte jendearekin, ez dute arazorik [...], ikasgelako haur batzuk joaten diren parkera joaten ahalegintzen dira [...], gero,

bileretan horri buruz hitz egiten dute, haiekin gaudenean, eta orduan, elkar bilatzen dute, harremanak izaten dituzte eta ireki egiten dira [...]. Beraz, bai, gehienak parkeetara joaten dira, bai [...], bilatu egiten dute (nazionalitate jakin batekoak?): ez; batzuek ikasgelako ikaskideak bilatzen dituzte [...], jakina, ordu asko ematen dituzte elkarrekin, eta hurrek ez dute bereizten [...]. Beraz, ikusten badut hemengoa den bat (ZZZ, esaterako) dagoela eta bestea marokoarra dela, elkarrekin ondo konpontzen direnez, bata bestearen bila ibiltzen dira... [...]. Harremanak sortzen dituzte elkarren artean, ikasgelako haur batzuk zer parketara joaten diren badakite, eta haietara joaten ahalegintzen dira [...]. Txikienei galdetzen badiezu, orduan bai, gehienek esango dizute parkera joaten direla [...]. Nik uste dut nahitaez gertatzen dela, haurrak auzo berekoak eta ikasgela berekoak direnean, batez ere; saihetsezina da parke batean edo bestean elkar ikustea ateratzen zarenean, adin hauetan batez ere, oso txikiak direla eramaten baitituzte parkeetara, eta batean ez bada, beste batean izango da, ikastolako jendea aurkitu behar duzu nahitaez, [...]. Jikasgela berekoa ez bada, alboko ikasgelakoa izango da, edo ezagutzen duzun jendea...» (D eredua, publikoa)

Irakasleek aipatutako ideia hori familiek ere baieztatu dute. Azken horiek aipatzen dute parkean topatzen dutela elkar edo seme-alabekin joateko geratzen direla, lagun egin direlako. Parkean elkartzeko direnean, litekeena da harremanak agurtzera mugatzea (elkarrizketak ikastetxeari buruzkoak izaten dira horrelakoetan), baina adiskidetasun-lotura estuagoak ere sortzen dira, seme-alaben bitartez:

«Parkera joaten garenean, ba lau hitz egiten ditugu, eskolako kontuak eta abar, normala, baina gutxi [...], elkar agurtzen eta errespetatzen dugu» (aita/ama, Nikaragua)

«Jakina, seme-alabak oso gazte izan ditudanez, gazteena naiz... Beraz, gazteenarekin, gaztea den ama batekin [...]. Jeta haren semea eta nirea elkarrekin ondo konpontzen direnez, ba komunikazio gehiago dago... zer moduz, zer moduz semea... zure semeaz askotan galdetzen dit, eta nireak ere bai, eta zure semeaz bakarrik hitz egiten dit [...]. Jeta topo ere egin izan dugu, eta parkera joateko geratu izan gara» (aita/ama, Ekuador)

Alabaina, ez da gauza bera gertatzen txinatar edo asiar jatorriko familiekin. Elkarrizketetan esaten duten bezala, txinatar jatorriko haurren gurasoek beste jatorri batzuetako gurasoekin duten interakzioa oso txikia da, eta hori irakasleek ez ezik, elkarrizketatutako familia batzuek ere nabarmentzen dute. Dena dela, helduen harremanaren ahultasuna haurren harremanaren sendotasunak orekatzen du. Izan ere, elkarrizketatu ditugun irakasleek diotenez, seme-alabek eskatzen diete gurasoei parkera joateko, ikasgelako ikaskideren batekin jolasean ibiltzeko. Egindako zuzeneko behaketak iritzi hori egiaztatzen du: Bilbon eta Gasteizen ikusi denez, txinatar jatorriko hurrek ez dute inolako arazorik bertako familietako adinkideekin nahasteko. Ideia bera adierazi digute ikastetxeetako batean:

«Txinatarrek, adibidez, ixteko joera dute, harreman gutxiago dituzte... Ikastolatik kanpo, gehienek dendak dituzte; gurasoak dendetan egoten dira, eta hurrek ere dendetan egon behar izaten dute [...]. Haurrak berak eskatzen du parkera edo eskolaz

kanpoko jardueraren batera joatea, (haurrak) integratu egin nahi du [...].Jakina, egunean zehar bere ikaskideekin egoten da, eta gero, dendan, sei urteko haur bat garai hauetan [...].Beraz, haurrak parkera edo eskolaz kanpoko jardueretara joatea eskatzen du, txangoetara joatea» (D eredua, publikoa)

Parkeetako espazioa betetzeari dagokionez, aldeak ez dira oinarritzen hainbeste gurasoen nazionalitatean, baizik eta seme-alaben adinean eta sexuan. Alde horretatik, haur txikienak parkeko leku lasaienean egoten dira beren gurasoekin, haien adinera egokitutako zabuetan; haur zaharrenak, berriz, futbolekin, patinekin edo haien adinarekin lotutako ekintzetan aritzen dira normalean.

Txikienak beren familiekin joaten dira; gurasoekin, oro har. Atzeritar jatorriko familien artean, joera nazionalitateen arabera elkartzea izaten da; hala adierazten dute bai adituek, bai irakasleek, bai gure taldeak egindako behaketek; ama magrebtarren, latinoamerikarren edo errumaniarren taldeak ikusten dira. Horrenbestez, iragazketaren aspaldiko teoria egiaztatzen da; hau da, jatorri bera izatea bihurtzen dela harrerako herrialdeko sozializazio-prozesuaren lehen etapetan gehien laguntzen duen alderdietako bat:

«Koadrilen antzekoak dira, hori nabarmen antzematen dut [...].Gero, eskolen ondoren, parkera joaten dira; afrikarren artean, amei amatxoak esaten diete; bat lehena iristen denean, guztiak eramaten ditu [...].Hori, berriz, ez da hainbeste gertatzen hegoamerikarrekin. Ez dakit kasualitatea den, haiek oso ondo konpontzen baitira» (B eredua, itunpekoa)

«Gainerakoek, berriz, zera esaten didate: kolean ikusi dut, edo ez dakit zein ikusi dut... Nigeriakoek beren arteko gauzak kontatzen dizkidate, baina ez besteen gauzak; ez dakit beste parke batzuetara joaten diren edo beste eremu batean bizi diren...» (B eredua, itunpekoa)

Txikienak, hiru urte dituzten arte, gutxi gorabehera, gurasoekin egoten dira une oro: eserlekuetan, jolaserako eremuan, etab. Eta guraso horiek, nagusiki, beste batzuekin solasean jarduten dute, edo seme-alabekin jolas egiten, edo hurrei ezer gerta ez dakien zaintzen.

Laburbilduz

Egindako azterketan oinarrituta ondorioztatu dugu euskal gizartea bezain dentsuak eta trinkoak diren gizarteetan, ekipamenduak, zerbitzuak eta espazio edo eremu publikoa, oro har, oso eragingarri edo akuilu garrantzitsuak bihurtzen direla atzeritar jatorriko familiak integratzeko prozesuan. Egia da lurzoru-eskasiak oso zail egiten diela etxebizitza eskuratzea baliabide gutxien dituzten familiei, baina egia da, halaber, gure auzoetako dentsitate demografikoak eta sozialak interakzioa errazten eta bultzatzen duela, eta oso nekeza egiten duela

Ekipamenduak, zerbitzuak eta espazio edo eremu publikoa, oro har, oso eragingarri edo akuilu garrantzitsuak bihurtzen direla atzeritar jatorriko familiak integratzeko prozesuan

bereizitako ghettoak sortzea. Egoera hori ez da gertatzen bereizketa horizontal espaziala gurean baino errazago egin daitekeen beste hiri batzuetan.

Horrek ez du esan nahi kolektiboen arteko distantzia sozialik ez dagoenik, baizik eta askoz handiagoa dela interakzio fisikoa izateko aukera jolasteko espazioa edo eremua txikia denean. Eta hori ondo datorkigu elkarriketen eta behaketa zuzenaren bitartez azaletik ikusi duguna testuinguruan jartzeko. Ikastetxeetako jolastokiak bezala, parkeak ere baliabide urriak eta beharrezkoak dira gizarte-integrazioan laguntzeko. Beste alde batetik, lekukotasun guztiak bat datoz

gauza berean: bertako haurrek eta atzeritar jatorrikoek ez dute harremanetarako eta interakziorako arazorik; zailtasunak, betiere, helduok jartzen ditugu.

Ikastetxean sartu orduko, harremanak eratzen dira familien artean, Lehen Hezkuntzako etapara iritsi bitartean.

Haur Hezkuntzan familien artean gertatzen den interakzioa beste hezkuntza-etapa batzuetakoa baino handiagoa da, eta Lehen Hezkuntzara iritsi arte mantentzen da.

Denboran jarraitua da harreman hori, astelehenetik ostiralera ikasturte osoan zehar, bi urte dituztenetik Lehen Hezkuntza egiten hasten diren arte. Eguneroko harremana da gurasoen artean eta tutorearekin, haurrek bi edo hiru urterekin eskolatzen hasten direnetik Lehen Hezkuntzara iritsi arte. Denbora-tarte horretan, ikastetxean sartu orduko, harremanak eratzen dira familien artean, Lehen Hezkuntzako etapara iritsi bitartean.

Seme-alabek familiak elkartzeko balio izaten dute. Haurren artean dagoen harremana guztiz espontaneo da; modu naturalean eraikitzen da, eta ez dute bereizten beren gurasoen jatorrien artean.

Seme-alabek familiak elkartzeko balio izaten dute. Haurren artean dagoen harremana guztiz espontaneo da; modu naturalean eraikitzen da, eta ez dute bereizten beren gurasoen jatorrien artean.

Bertako familien eta atzeritar jatorrikoen arteko kontaktuetan, bakoitzaren gurasoek emandako kultura- eta gizarte-tradizioek eragiten dute, baina seme-alabek harremanak eratzeak duten modua ere kontuan hartzen da, eta eragina du familien kontaktu horietan.

Azkenik, lehenago esan dugun bezala, azpimarratu dezagun harremanak nazionalitateen arabera gertatzen direla, batez ere. Beste jatorri batzuekiko interakzioa geroago gertatzen da, egoerak horretarako aukera ematen duen neurrian, eta, zalantzarik gabe, ikastetxea aitzakia egokia da helburu horretarako. Gainera, ikastetxean integrazio-prozesuak landu daitezke, aniztasun soziokulturala kontuan izanda, horretarako.

Erlijioa

Urte asko dira Durkheimek⁸ zera adierazi zuela: erlijioa, batetik, zentzua ematen dioten sinesmen-sistema batek osatzen duela; eta, bestetik, funtsezko eginkizuna duela gizakiak batzeko duen gaitasunarekin lotuta; hau da, oinarri eta nortasun soziokulturala ematen duten lotura kolektiboak sortzeko gaitasunarekin lotuta. Hori ezin da ahaztu beste leku batzuetatik iritsitako familien egoera ulertzeko.

Ez da harritzekoa, beraz, atzerritar jatorriko zenbait familiarentzat erlijioa oinarritzekoa izatea haien bizimoduan; izan ere, fede erlijioso bakoitzaren sinesmen erlijiosoen sistema era batekoa zein bestekoa izan, lagundu egiten du alderdi kulturalarekin zerikusia duten partekatutako erreferenteak sortzen. Hori orokorrean horrela izanik, areagotu egiten da, nabarmen, kristautasuna erreferente erlijioso historikotzat ez duten kulturekin gainjartzen denean erlijioa. Mundu musulmanetik datozen pertsonen ari gara, baina ez haiez soilik, beste fede erlijioso batzuetan ere gertatzen baita, neurri txikiagoan izanda ere.

Ageriko desberdintasun hori erlijio-eztabaidaren esparruan mantenduko litzateke, zenbait sinesmen erlijiosorentzat oso zaila izango ez balitz praktika erlijiosoaren alderdi publikoa eta pribatua bereiztea; eta, neurri handi batean, erlijioarekin lotutako aginduek eguneroko bizimoduaren bilakaerari eragiten diote zenbait arlotan, eta tirabira batzuk sortzen dituzte gai batzuetan (janzkera, elikadura...), orain dela gutxi arte ohituta geunden ohiko praktikekin talka egiten dutelako.

Horregatik, erlijioak (adierazpen pribatuan nahiz publikoan) eragin nabarmena du interakzio-modu eta -formetan, gure gizarteko erlijio minoritarioetako pertsonen kasuan, batez ere; islama edo eliza ebanjelikoa dira erlijio minoritario horien bi adibide, ohikoenak besterik ez aipatzeagatik. Gainera, komeni da kontuan izatea eremu publikoko praktika erlijiosoak sozializatzeko eta gizarte-interakziorako faktoreak direla, eta sekulako kohesio-indarra dutela; hori dela eta, gutxiengo horiek harremanak areagotzen dituzte, ospakizun-praktikak baliatuz. Kontakizunek sinesmenei eta praktika erlijiosoei erreferentzia egiten dietenean, bi alderditatik begiratuta egiten dute: alde batetik, pertsonen alderdi intimoenarekin lotutako eta pertsonen identitatearekin zerikusia duen fenomenotzat hartzen dira; baina, bestetik, balioak transmititzeko eta seme-alaben sozializazio soziokulturala indartzeko modutzat jotzen dira.

Eremu publikoan, guraso fededun praktikatzaileen seme-alabak aita-amekin joaten dira ospakizun erlijiosoetara, asteen bi aldiz gutxi gorabehera, eta horiek izaten dira gutxiengoa dela badakien komunitate batek bere harremanak eta

⁸Durkheim, E. (1982). *Las formas elementales de la vida religiosa* (Vol. 38). Madrid: Ediciones Akal.

loturak estutzeko erabiltzen dituen uneak. Ospakizun horietan sortzen diren harremanak, oro har, ez dira agur formalez harago joaten. Hori oso agerikoa da Saharaz hegoaldeko Afrikatik etorritako familien kasuan. Haientzat, alderdi erlijiosoak oso leku garrantzitsua du eta, eremu pribatuan nahiz publikoan, berebizikoa da erlijioaren garrantzia.

Eremu pribatuan, elkarrizketatutako zenbait familiaren ustez, erlijioa garrantzitsua da haien bizitzetan eta haien seme-alaben hezkuntzan, erlijioaren bidez funtsezko balioak transmititzen direlako: besteenganako errespetua, pertsona nagusiei, batez ere; familiako erlazioak; genero-rolak, etab. Kezka eragiten dieten gaiak dira, harrera-gizartean (euskal gizartean, alegia) balio horietako batzuek garrantzia galdu baitute, desagertu ez badira. Horrez gain, elkarrizketen bidez ikusi denez, zenbait arrazoiengatik (familiarik edo lagunik ez izatea, besteekin komunikatzeko zailtasunak, etab.) zaurgarritasun ekonomikoko egoeran edo gizarte-isolamenduan dauden familia haietan, alderdi erlijiosoak eta/edo espiritualak berebiziko garrantzia hartzen du, haien bizitzari zentzua emateko modu gisa. Arrazoi ugari direla eta, helduleku bat da haien eguneroko zereginean, itxaropena egoera zailetan eta, azken batean, etorkizunera begiratzeko euskarri bat. Esate baterako, elkarrizketetako batean, alaba bat duen eta oso egoera zaurgarrian dagoen Nigeriako ama baten diskurtsoaren kontakizunak adierazten digunez, sinesmen erlijiosoak helduleku bat dira, itxaropen apur bat haren bizitzan, eta haren alaba bere buruarekiko eta besteenganako balio positibotan hezteko modu bat ere bai.

«Nik arazo bat dudanean, jaunak (Jainkoa) laguntzen dit» (ama/aita, Nigeria)

Pertsona etorkinentzat (erlijio islamikoa dutenentzat, batez ere) alderdi erlijiosoa alderdi pribatuaz harago doa, eremu publikoan adierazten da, eta ondorioak eta eraginak ditu eguneroko bizimodua antolatzean, bizimodu horren adierazpen guztiei eragiten baitie: elikadura, jantziak, eguneroko antolaketa, genero-rolak, harremanetarako jokabideak... Hala, esaterako, ikastetxeetara mugatuz, oso txikiak dira Haur Hezkuntzako etapan atzerritar jatorriko haurren arteko desberdintasunak eta ia ez dira agerian jartzen; alabaina, beren arrastoa uzten dute elikaduraren arloan. Esaterako, ikastetxeek gurasoen eskaerak jasotzen dituzte *halal* menuak aukeran jar ditzaten. Eskaera hori gauzatzea ez da beti erraza egunerokoan; izan ere, irakasleek esaten diguten bezala, haurrek ez dakite zer jaten duten, eta *halal* menu bat jan beharko luketen askok ikaskideen menuak jaten dituzte edo berea ikaskideekin partekatzen dute, berea baino gozoagoa egiten zaielako. Irakasleak ahalegintzen dira adi egoten, haur bakoitzak bere plateretik jan dezan, baina ez dute beti lortzen:

«Menuengatik, batez ere... haur batzuek negar egiten zuten, menu begetarianoa nahi ez zutelako» (A eredua, publikoa)

«Hara, guk neskato musulman bat dugu hiru urteko gelan, uste dut marokoarra dela. Jakina, oso ondo jaten duen neskato bat da...; beraz, hari bere janari musulman

hertsia jartzen zioten, eta hark ez zuen nahi, eta mahai azpitik albokoari janaria kentzen saiatzen zen...» (A eredu, publikoa)

«Kexatu egiten dira, bai (haurrak), neskatoak ez baitu ulertzen zergatik ezin duen jan albokoak jaten duena, hark ikusten du beste zerbait jarri diotela, eta askoz nahiago du albokoak duena. Hortaz, iaz beste azpil batzuetatik kentzen eta albokoari hartzen saiatzen zen...» (D eredu, publikoa)

Ikusten denez, arau erlijiosoek ez diete berdinean eragiten sinesmen erlijioso guztiei:

«...Eta, adibidez, afrikarrek ez dute inolako arazorik hona ekartzeko eta guk hurrei erlijioa emateko, ez dute inolako eragozpenik... Jantokian zailagoa da; menu-aukera ugaria dugu han: batek haragirik gabe, besteak txerririk gabe, eta kontuz ibili behar duzu, ea ez naizen nahasten eta ez diodan okerreko menua ematen» (B eredu, itunpekoa)

Elikadurarekin lotuta, halaber, baina ez eguneroko menuekin, beste une batzuetan ere nabarmentzen da aniztasunaren kudeaketa, hala nola ikastetxeetan urtean zehar egiten diren ospakizunetan. San Tomas egunaz, Santa Agata egunaz eta beste jai batzuek ari gara. Kasu horietan, familia musulmanei beste aukera batzuk ematea erabaki dute ikastetxeek: taloa eta txorizoa eman beharrean, adibidez, txorizoaren ordez *halal* saltxitxa bat ematen zaie. Beste kasu batzuetan, bakoitzari nahi duena ekartzen uzten zaio. Azken batean, ikastetxeko ohituretan parte hartzen dutela sentitzea da asmoa eta, beste alde batetik, familiek haien erlijioa errespetatzen dela sentitzea, nolabait.

«Berezitasunak otorduetan sortu dira, ospakizunetan. [...]Ikasturte-amaieran familientzat egiten dugun bazkarian, menu begetarianoa dugu» (D eredu, publikoa)

«(Jantokia) Haiek dieta berezia dute, eta gero, San Tomas egunean haiei ez diegu ezer ematen; etxetik ekarri nahi badute, arazorik gabe uzten diegu, baina hemengo ohiturei eusten saiatzen gara, eta haiek ahal duten neurrian egiten dute bat ohitura horiekin. Esate baterako, txerririk ezin badute jan, beste edozer ematen diegu; haiek etxetik ekartzen badute, ez dago arazorik» (D eredu, publikoa)

Alderdi erlijiosoa bizimoduko beste arlo batzuetara ere iristen da, hala nola janzkerara. Alde horretatik, adin horretako haurren artean ez da inolako desberdintasunik antzematen, baina gurasoengan nabaritzen da. Adituen eta irakasleen diskurtsoetatik ondorioztatzen da aldaketak gertatzen ari direla azken boladan, eta ikusi dute lehen belorik eramaten ez zuten ama batzuek orain eramaten dutela. Oporretatik itzultzen direnean ere nabaritzen dira aldaketak, janzkeran, batez ere; haurrak eta haien familiak jatorriko herrialdeetatik etortzen direnean gertatzen da.

Kasu batzuetan, aurkako noranzkoan ikusten dira aldaketak atzeritar jatorriko gurasoen jokamolde kulturaletan eta erlijiosoetan. Ikastetxeetako irakasleek praktika erlijiosoen nolabaiteko arintzea ikusten dutela aipatu dute, ez baitute sentitzen beren herrialdeetan izan ohi duten taldearen edo gizartearen presioa. Beste kasu batzuetan kontrakoa gertatzen da: sinesmen islamikoa duten

pertsonak, gurasoen taldeak gure ingurunean ezartzen duen presioagatik, janzkeraz aldatzen dira, zapi islamikoa erabiltzeari dagokionez, bereziki.

*«Lehen belorik gabe ibiltzen ziren emakumeek orain eramaten dutela ikusi dut...»
(Berritzegunea, Irun)*

Paradoxikoa da erlijio musulmana edo ebanjelikoa duten zenbait familiak itunpeko ikastetxe erlijioso bat aukeratzea. Baina haien ikuspegitik ez dago inolako kontraesanik, hautu hori ez dagoelako lotuta sinesmen erlijiosoari erantzuna ematearekin soilik; aitzitik, haurrak heztean, haiek dituzten balioekin bat datozenak ematearekin lotzen dute. Ezaugarri horiek dituen ikastetxe bat aukeratzeak segurtasun eta lasaitasun handiagoa ematen die haien seme-alabentzat; inbertsioa dela irizten diote, eta hurrei hezkuntza hobea ematen dietela iruditzen zaie. Familiek eta irakasleek normaltasun handiz bizi dute erlijioa hezkuntzako etapa horretan, haurrak ez baitira ezertaz konturatzen adin horietan. Batzuetan, beren hezkuntzan erlijioa jasotzetik salbuetsita egoten dira haur horiek, baina urtean zehar egiten diren zenbait jarduera eta jai galtzen dituztela ikusten dutenean, azkenean haurren familiek aukeratzen dute hurrek ospakizun erlijioso katolikoetan parte hartzea.

«Hain txikiak direnean ez diote garrantzi handirik ematen. Lehen Hezkuntzan hasten dira kezkatzen, badakite hemen (Haur Hezkuntzan), lantzekotan, lau balio lantzen ditugula, lau jai, oso txikiak baitira; erlijio katolikoari dagokionez, zertzelada batzuk dira; oso txikiak dira, eta haiek badakite, baten batek galdetu dit eta... ´eta zer lantzen duzue erlijioan?´ Matematikan edo emozioetan zer lantzen dugun ez zaie axola, baina egia da batzuk pixka bat gehiago kezkatu izan direla erlijioaz, eta zer egiten dugun aipatu diedanean, garrantzi handirik ez duela ikusi dute» (B eredua, itunpekoa)

«Gehienek badakite hau ikastetxe katoliko bat dela, eta onartu egiten dute, haiei segurtasuna ematen baitie pribatua eta katolikoa izateak, sarritan haien erlijioarekin bat ez datorren arren; eta, adibidez, batzuk erlijioa emateaz salbuetsita daude, marokorrek, batez ere, ez dutelako nahi, baina konturatzen direnean bakearen jai, Gabonetako jai eta abar daudela, eta haien semea edo alaba aparte geratzen hasten dela, iritziz aldatzen dira asko; izan ere, nik azaltzen diet ´jarduera askotatik geratzen da kanpoan zure semea edo alaba´, eta asko aldatu egiten dira, ´ze nik etxean nahi dudana erakusten diot, eta hemen zer den ikusten du´, eta gehienak oso tolerantiek dira horretan» (B eredua, itunpekoa)

Laburbilduz

Erakutsi ditugun lekukotasunek adierazten dute oso tarte txikia dagoela erlijioak sinesmen-sistema gisa ulertzetik errealitate soziokultural baten adierazpen gisa ulertzera. Ikusten da ikastetxeek bi alderdiak uztartu behar dituztela, sentsibiltate erlijioso guztien iragazki sinbiotikoa izateko zeregina duten aldetik.

Normala denez, berdinen taldeak erlijioan egiten duen presioa arintzen denean eta erlijioaren benetako alderdia agertzen denean (bizitzari zentzua ematen

dion sinesmen-sistema izanik, eta ez tradizioan oinarrituta homogeneizatzen ahalegintzen den gertaera soziokulturala), aniztasun-, tolerantzia- eta elkarbizitza-maila nabarmen areagotzen da.

Parte-hartzea ikastetxean

Atzeritar jatorriko familiek ikastetxeko jardueretan parte hartzea funtsezkoa da haien seme-alabak hezkuntzan integratzeko. Atal honetan, atzeritar jatorriko familiek ikastetxean zer partaidetza duten aztertuko dugu, eta parte-hartze hori bultzatzen duten alderdiak eta zailtzen duten oztopoak adieraziko ditugu.

Abiapuntu gisa, kontuan izan behar da atzeritar jatorriko familien parte-hartzea txikiagoa izaten dela, oro har, bertako familiena baino. Litekeena da egoera hori esplikatzeak arrazoi nagusietako bat atzeritar jatorriko familien ezjakintasuna izatea, familia horiek ez baitute jakiten nola jokatu ohi dugun gure gizartean eta, zehazki, zer harreman izan behar duten ikastetxearekin. Horri, gainera, bakoitzaren egoeraren arabera kontuan hartu behar izaten diren zenbait muga gehigarri erantsi behar zaizkio: hizkuntza hitz egiten ez jakitea edo hitz egiteko zailtasunak izatea; lan-egoera eskasa; familien hezkuntza-maila ertaina edo baxua; seme-alaben kopurua, eta, oro har, familia-sarerik ez izatea zaintza-lanetan laguntzeko.

Aurrekoari garrantzirik kendu gabe, onartu beharra dago familiek interesa dutela seme-alaben hezkuntzan parte hartzeko, eragozpenak eragozpen. Izan ere, zailtasunak dauden arren, ikusten da badirela familiei ikastetxeko ekintzetan parte hartzen laguntzen dieten zenbait faktore, hurrengo etapetan baino gehiago bai, behinik behin. Hala, Haur Hezkuntzako etapan, talde barneko interakzioa indartzen duten zenbait konfiantza-lotura eta harremanetarako eremu ezartzen dira familien eta ikastetxearen artean. Aipa ditzagun, esate baterako, familiek egunero ikastetxeko tutorearekin duten harremana, familiak egunero espazio edo eremu berean elkartzea, bai eta beste partaidetza-mekanismo batzuk ere, hala nola bertako biztanleriaren eta atzeritar jatorrikoaren ohiturak eta tradizioak partekatzea, familiei protagonismo handia emanez.

Pertsona adituen eta hezitzaileen lekukotasunen arabera, etapa horretako familien parte-hartzea ikastetxeak egindako harrera onarekin hasten da, harrera horrek konfiantza sortzeko eta familiakoak ikastetxeko ekintza guztietan parte hartzera gonbidatzeko balio baitezake.

Kontuan izan behar da familia asko hezkuntza-sistemara hurbiltzen diren lehen aldia dela. Horregatik da funtsezkoa harrera ona egin zaiela sentitzea, seme-alabak ere hobeto sentituko direlako, horrela.

Familia asko hezkuntza-sistemara hurbiltzen diren lehen aldia da. Horregatik da funtsezkoa harrera ona egin zaiela sentitzea, seme-alabak ere hobeto sentituko direlako, horrela.

Prozesu horretan, oinarrizkoa izaten da tutorea, lotura-lanak egiten baititu haurraren, haren familiaren eta ikastetxearen artean. Hezkuntza-etapa honetan, haurraren mundua familia da, garrantzitsuena da familia, eta adituek diote berebiziko garrantzia duela haurrak ikastetxea bere bigarren etxea dela sentitzeak, nolabait esatearren:

«Funtsezkoa da familiei hasieran laguntzea, komunitateko kide direla senti dezaten; ondo sentitzen badira, hori hurrei ere iritsiko zaie (...)Haurra ez da ezer bere familiarik gabe... Eskubidea du sentitzeko bere familia dagoen onena dela, inor ezin dela bere familiarekin sartu eta bere familia errespetatu egiten dutela. Komunitateak eskubide bat dela onartu behar du, eta zuk, Haur Hezkuntzako irakaslea zaren aldetik, oso argi izan behar duzu» (Berritzegunea, Irun)

Irakasleen eta familien arteko kontaktua egunerokoa eta oso estua izaten da, eta garrantzi handia du ondo egokitzeke, lagundu egiten baitie hurrei eskolara alaiago eta lasaiago joaten:

«Nik oso tratu handia dut gurasoekin. Gurasoak ikasgelaraino etortzen dira hurrekin. Gustuko dut gurasoek haurrak ikasgela barruan uztea... eta goizero hitz egiten dut haiekin, zer moduz dauden galdetzen diet... Izan ere, hurrek ikustea gurasoak ikasgelan sartzen direla eta ezer ez dela gertatzen, haiek hemen geratuko direla, gurasoen eta nire artean komunikazioa dagoela, hori askoz hobea da haiek ondo egokitzeke eta pozik eta lasai etortzeke, eta nik, egia esan, gustuko dut gurasoekin hitz egitea» (D eredua, publikoa: 2)

Tutoreak ez ezik, pertsona adituek eta irakasleek ere ikastetxearen garrantziaz hitz egin digute, hasieratik gurasoekin konfiantza- eta konplizitate-maila handiagoa sortzeko tresna pribilegiatua baita. Familek ikasgelan sartzeko eta han seme-alabak uzteko aukera izateak eta hurrek hori ikustea nolabaiteko sinbiosi-maila ematen dio guraso-ikastetxe erlaziori, eta horrek asko laguntzen dio haien integrazioari eta partaidetzari. Ikastetxeko baliabide guztiak eskuragarri jartzen dira harreman horri laguntzeko: korridoreak, ikasgelak... Oso ideia oinarrizkoa da: gurasoak gustura sentitzea eta hurrek gurasoen interakzioa naturaltasunez ikustea:

«Espazioan edo eremuetan pentsatzean, ez dituzu ikasleak soilik kontuan hartu behar, baita familiak ere. Korridorean sofa bat ere jar dezakezu, eser daitezen, eta kafe bat hartzeko zerbait baduzu, hobeto» (D eredua, publikoa: 2)

«Gurasoak sartu, eta haurrak uzten dituzte ikasgelan. Gurasoak ikasgela barruan dauden une bat da. Garrantzitsua da hurrek hori ikustea, lasaitasuna ematen die eta» (B eredua, itunpekoa)

«Esekitokia ikasgela barruan badago, familek sartu egin behar dute, eta egunero sartzen badira, harremana sortzen da. Bestela, nahita jartzen dituzu leku horiek, sar daitezen» (D eredua, publikoa: 2)

Ikastetxeko sarrera-irteerak dira irakasleen, gurasoen eta haurren arteko interakzioari laguntzen dioten beste espazio edo eremu oso garrantzitsu batzuk, aurreko atal batzuetan aipatu dugun bezala. Oso une egokia da interakziorako, ohikoa izateak eta, horren ondorioz, konfiantzazko harremana sortzeak garrantzi berezia ematen baitio; izan ere, aukera ematen du pertsona berak aldian behin elkartzeko; normalean amak izaten dira, haiek arduratzen dira-eta haurrak eramateaz eta jasotzeaz. Hala, ikusten da seme-alabak jasotzera joan ohi diren ama horietako batzuk lagun egiten direla, eta jarduerak egiteko antolatzen hasten dira:

«Nik uste dut garrantzitsuena, lehenik, lagunak egitea izan zela, elkarrekin hitz egitea, eta hasieran XXXko (Saharaz hegoaldeko herrialdea) AAArekin izan zen [...]. Gu hasi ginen, eta taldetxo bat hasi zen haurrekin, eta haurrak lagun egiten joan ziren; ez dira adin berekoak, baina oso ondo konpontzen gara guztiok elkarrekin [...]. Istripuagatik sortu zen; nik interesa agertu nion eta galdetzen hasi nintzen, izenaz agurtzen, kaixo... eta, gero, oporrak iritsi ziren, eta esan nion: 'Ba al dakizu ni paseatzera joaten naizela alabekin? Ibiltzea gustuko dut, parke batera baino gehiagora eramaten ditut, ogitartekoa jaten dugu [...]. Etorri nahi al duzu?' Ba, horrela hasi ginen. Ez du zerikusirik (adinei buruz). Eta haurrek asko maite dute elkar, errespetua diote elkarri. Nik haren erlijioa errespetatzen dut, errespetatu egin behar duzu eta. Hura XXXkoa da (Saharaz hegoaldeko herrialdea), eta ama izatea da amankomunean duguna... gaztelaniaz hitz egiten zuen, eta pixka bat kostatzen zitzaion, baina oso azkarra da... eta, gero, brasildar bat ere etorri zen, eta oso harrera adeitsua egin genion, baina hura joan egin zen eta guztia...» (aita/ama, Mexiko)

«Egindako lanaren alderdi horretaz sentitzen zara harro, hor ikusten baituzu egindako ahaleginaren emaitza, eta zeure buruari esaten diozu: 'zein ona litzatekeen sarreretan eta irteeretan guztiek horrela jokatzaren duten gizarte bat lortzea, elkarrekin egoten saiatzen baitira guztiak, gizon eta emakume...» (D eredua, publikoa: 2)

Gainera, badaude ikastetxean parte hartzeko mekanismo formalagoak, hala nola irakasleek gurasoekin egindako bilerak; bilera horietara familiak (amak, batez ere) seme-alaben bilakaera ezagutzeko joaten dira. Ildo beretik, partaidetza instituzionalagoa ere izan dezakete, hala nola ordezkaritza-organoetako kide izatea (Eskola Kontseilua, Gurasoen Elkarteak); azken horietan, oso gutxiak parte hartzen dute. Hala ere, ikastetxe batzuetako atzerritar jatorriko gurasoak antolatzen hasi dira: Gurasoen Elkarteko kide egin dira, ikastetxetik kanpo elkartzeko, urtebetetzeak ospatzeko, txangoak egiteko, museoetara joateko... Nola edo hala, talde horiek elkarren laguntzatik sortu dira, eta denbora libreko talde bat bezala ari dira funtzionatzen. Atzerritar jatorriko familia horietako gehienek ezaugarri komun hauek dituzte: gizarte- eta hezkuntza-maila altua dute eta jatorriko herrialdeetan partaidetza-esperientziak dituzte. Ama horiek, halaber, ikastetxeko beste ama batzuekin harremanetan jartzen dira, sareak osatzeko eta elkarrekin harreman estuagoa izateko:

«Astean behin kafe bat hartzera joaten gara, eta gure arazoez hitz egiten dugu, edo larunbatetan elkartzen gara, batzuek lan egiten dute eta. Ardo bat hartu, eta itzuli egiten gara. Oso une atsegina izaten da. Hasieran hiru ginen, Lidlera joaten ginen,

ogi bat erosten genuen, eta guztiok ogia jaten etortzen ginen. Orduan galdetu nien: 'Eta zergatik ez gara kafe bat hartzeko geratzen?' Eta horrela hasi ginen beste ama batekin, beste batekin... eta elkartzen, elkarri deitzen, elkartzen... (...), (whatsapp taldeko) Nazioarteko Batzordea dugu izena. Kultura guztietako amak daude: Venezuela, Afrika, Bolivia... Iritsi berria den ama txinatar batek eta biok ere asko estimatzen dugu elkar, baina oraindik gaztelaniaz ondo hitz egiten ez duenez, ez da joatera ausartzen, baina beti gonbidatzen dugu; esan nion, eta baietz esan zuen, egun batean animatuko dela» (aita/ama, Mexiko)

Partaidetza sustatzeko beste modu bat ikastetxean garatzen diren planen bitartez izaten da: harrera-planak, aniztasun-planak, etab. Jarduera horien helburua familien arteko eta seme-alaben arteko harremana sustatzea da. Eskarmentuak erakusten duenez, atzeritar jatorriko familiek, hasieran, mesfidantza edo lotsa izaten dute edozein jarduera proposatzeko edo beren burua parte hartzeko eskaintzeko. Sarritan, horrela jokatzeko arrazoia ez da izaten nahi ez izatea; aitzitik, haiek bizi duten egoera ezegonkorrak eragindako baldintzek behartuta jokatzeko dute horrela: gurasoen lanaldi luzeak, mugak hizkuntzaren erabileran, gizarte- eta hezkuntza-maila baxuan oinarritutako segurtasunik eza eta, zenbaitetan, laguntzarik eza beren seme-alabak familiako baten zaintzapean uzteko. Dena dela, eskarmentuak esaten digu irakasleak hurbiltzen zaizkienean eta gauza zehatzetan eta puntualetan parte hartzeko eskatzen dietenean, familiek, gehienetan, oso jarrera ona izaten dutela. Zenbait hezitzailearen eta adituren lekukotasunek hala erakusten dute:

«Gogor ari gara lanean, zenbait proiekturen bitartez» (B eredua, itunpekoa)

«Ikastetxean, bertako familiak militanteak dira... Ez euskarari dagokionez soilik, baita aniztasun-kontuetan ere» (D eredua, publikoa: 2)

«Egia esan, ikastetxeko familia euskaldunak dira benetan militanteak, baina ez euskararen militanteak soilik, baita kulturartekotasunaren eta feminismoaren militanteak ere. 'Guk ikastetxe hau aukeratu dugu, hauxe dugulako gustuko eta hauxe nahi dugulako' esaten dute. Ama feministak ditugu, eta horiek dira gainerakoak diren modukoak errespetatzearen aldekoenak; haiekin egon behar dugu, 'ekarri egin behar ditugu', esaten dute. Feministak ahalegintzen dira gehien integratzen, haiek saiatu dira menuak sartzen, 'halal' saltxitxa...» (D eredua, publikoa: 2)

«Esate baterako, gurasoak mahaia eta agertokia jartzeko prest egoten dira, eta, gainera, gustuko dute; haiek ez dute inoiz beren burua eskainiko, baina zu hurbiltzen bazara, sekula ez dizute ezetz esango» (D eredua, publikoa: 2)

«Adibidez, zu zuzenean joaten bazara haiei esatera, ez dute inolako eragozpenik, gehienetan. Beste batzuetan, boluntario etortzen zaizkizu, baina oso gutxi egiten dute hori... Baina zu joaten bazara eta esaten badiezu 'begira, hau landu behar dugu, beste hau egin nahi dugu, zer iruditzen zaizu?'» (D eredua, publikoa)

Ikastetxean parte hartzeko ohiko moduetako bat kulturarteko asteko ekintza puntualak dira, edo atzeritar jatorriko familien ohiturak eta tradizioak hurbiltzeko eta partekatzeako ikasturtean zehar egiten diren noizean behingo ekintzak. Ekintza horien oso balorazio positiboa egiten dute familiek eta haurrek:

«Ikastetxean, kulturarteko astea ere egiten dugu, adibidez; orduan, gurasoak etortzen dira beren hizkuntzan ipuinak kontatzera, edo beren herrietako ipuinak kontatzera; hennarekin ere etorri izan dira, eskuetan marrazkiak egiteko, edo beren herrietako janari tipikoak ekarri edo prestatu izan dituzte. Bueno, inplikatu egiten dira [...], oso gustura etortzen dira, edozein, ikastolako jarduera batean parte hartzeko esaten diozun edozein guraso. Hau da, oso gustura egoten dira, primeran bizi izaten dute, oso pozik» (D eredua, publikoa)

Atzerritar jatorriko familien partaidetza sustatzeko, garrantzitsua da konfiantza sortzea eta haien ohiturei eta tradizioei balioa ematea. Gainera, atzerritar jatorriko familiek oso ondo hartzen dute hori.

«(Nola egin duzue parte har dezaten?) Bada [...], ikastetxeari beldurra galtzeko, etortzera gonbidatu ditugu, ipuinak kontatzera [...]. Data jakin batzuk ditugu: kulturarteko astea, liburuaren eguna [...]. Eta batzuk etorri egin dira. Gero, hennatiler bat antolatzen dugu kulturarteko astean, eta haurrei eta guri eskuak hennaz margotzera etortzen dira. Haiek erakartzeko modu bat da. Ez, ez guk nahi adina, baina urratsez urrats...» (A eredua, publikoa)

Atzerritar jatorriko familien partaidetza sustatzeko, garrantzitsua da konfiantza sortzea eta haien ohiturei eta tradizioei balioa ematea. Gainera, atzerritar jatorriko familiek oso ondo hartzen dute hori.

Atzerritar jatorriko familiek ere egiten dituzte proposamenak beren ohiturak eta tradizioak erakusteko eta gainerakoekin partekatzeke.

«Gurasoak orain sorpresa bat prestatu diegu. Amok baserritar jantzi behar dugu eta dantza batzuk egin behar ditugu, amok. Hori sorpresa bat izango da haientzat, eta ez diegu ezer esan. Ikastetxea pixka bat goratu nahi dugu, eta atera [...]. Jaurrera atera...» (aita/ama, Venezuela)

Familiek ikastetxean antolatzen diren jaietan ere parte hartzen dute. Urte osoan zehar jaiak eta ospakizunak partekatzeke espazio edo eremu bihurtzen da ikastetxea: esate baterako, San Tomas egunean, Gabonetan (Olentzero), Santa Agata egunean, inauterietan... Haurrak jaietako arropa tipikoarekin joaten dira ikastetxera (makila bana eramaten dute Santa Agatan...); hala, familiek ere parte hartzen dute, seme-alabak arropa tipikoarekin jantziz, makila bana eramanez edo beste era batera. Eta familiek ondo hartzen dute, seme-alabak pozik ikusten dituzte eta.

«Santa Agatan, gurasoek ez dute zuzenean parte hartzen, baina seme-alabentzat makila bana ekartzeko eskatzen diegu...» (D eredua, publikoa: 2)

«...Jaiak antolatzeko orduan, batzorde misto bat dago, non familiek parte hartzen duten; edo Gabonetarako, adibidez, munduko postreak ekartzen dituzte. Deialdia besterik gabe egiten baduzu, zail egiten zaie, baina familiengana zuzenean jotzen baduzu... 'aizu, egingo al zenuke?'... Oso gustura egiten dute, eta, gero, adibidez, Gurasoen Elkarteak familiengana hurbiltzen da, erakartzeko, elkartera ekartzen saiatzen gara, parte har dezaten. Hala, aurten San Tomas egunean, 'halal' txistorrarena lehen aldiz egiteko aukera izan dute, amak zeudelako elkartean. [...]. Eztabaida bat sortu zen haien artean, eta azkenean 'halal' saltxitxak irabazi zuen; ikasturte amaierako bazkarian –famiak gonbidatzen ditugu horretara ere– menu

«Jaiak antolatzeke orduan, (...) deialdia besterik gabe egiten baduzu, zail egiten zaie, baina familiengana zuzenean jotzen baduzu... 'aizu, egingo al zenuke?'... Oso gustura egiten dute»(D eredua, publikoa: 2)

begetariano bat aukeratu zuten; bi urte daramatzagu dagoeneko» (D eredua, publikoa: 2)

Ez dago zalantzarik, seme-alabek lotzen dituzte gurasoak eta harrera-gizartea. Elkarrizketatutako familia batzuek euskal gizarteko ohiturak eta tradizioak bereganatzen ari direla aipatu dute, eta jaietan eta tradizioetan parte hartzen dutela kontatu dute, arrantzale jantziz herriko jaietan ateratzeko, edo etxean, ohitura batzuk moldatuz.

«Bai, semeak gustuko ditu eskolako jaiak. Eskolan jairen bat dutenean, nire semea pozik egoten da; jairako jantzia erosteko esaten dit, eskolan jaia dagoela; urtebetetze-eguna denean ere bai, hori ere gustuko du» (aita/ama, Nigeria)

«Hemengo ohitura batzuk hartzen dituzu. Bilboko jaietan, gona txiki bat janzten dut neskatoekin; euskal herritar bat gehiago sentitzen naiz, nire gona txikiarekin, zapata txikiekin, hemen egiten diren jatorduak egiten, lehen platera, bigarren platera. Guk Latinoamerikan guztia plater batean jaten dugu. Batzuetan hala egiten dut, eta alabak konturatu egiten dira: 'ama, gaur Venezuelen bezala atera diguzu; ama gaur Euskal Herriko erara atera diguzu'» (aita/ama, Venezuela)

«Denean parte hartu dute, eta nik ere bai, alderdi horretan lagunduz, ze hemen gaude, eta nik ez diet esango hau edo hori ez dutela jantziko... Beti gustatu izan zait nire gauzetan serio jokatzea [...]. Beraz, gonak eta zapatak erosi nizkien, eta pozik; andereñoak etorri zirenean, 'hara! bi venezuelar euskaldunak jantzita'... Alabak beti joaten dira ondo Bilboko jaietan, beti janzten dituzte beren gonak Bilboko jaiak direlako» (aita/ama, Venezuela)

Laburbilduz

Goiko lekukotasunek erakusten dute atzerritar jatorria duten familien partaidetza ez dela egintzat jo behar; aitzitik, pixkanaka-pixkanaka landu behar den zerbait da, eta horretarako aukerak sortu behar dira. Aztertutako ikastetxe guztietan ikusten da zein handia den gurasoak prozesu horretan sar daitezen egin beharreko ahalegina.

Poliki-poliki ari dira sortzen partaidetza-esperientziak ikastetxeetan.

Horregatik, hasiera batean, atzerritar jatorriko familiek parte-hartze txikia izaten dute ikastetxeetako eguneroko jardunean eta gurasoen elkarteetan, baina poliki-poliki ari dira sortzen partaidetza-esperientziak. Kasu horietan, partaidetzaren gakoak familien kultura-maila ertaina edo altua, jatorrizko herrialdeetan partaidetza-esperientziak edukitzea eta interakziorako gaitasun altua izaten dira. Euskararekin, kulturartekotasunarekin, aniztasun-planekin, feminismoarekin eta abarrekin konpromiso handia dagoen ikastetxe mistoetan (familia euskal herritarrak eta atzerritar jatorriko familiak) ere ari dira partaidetza-esperientziak gertatzen.

Atzerritar jatorriko familietan euskal gizarteko jokamolde kulturalen, ikastetxeen dinamiken eta abarren ezjakintasuna dago (normalena da horrela gertatzea, zer testuingurutatik datozen kontuan izanda). Horrek, hasiera batean, atzera eginarazten die atzerritar jatorriko familiei. Konfiantza tutorearen bitartez joaten da sortzen, hezkuntza-etapa honetan gurasoek egunero baitute harekin harremana, eta, oro har, hura izaten da komunikazio-lotura ohikoena eta azkarrena.

Adierazi dugun bezala, Haur Hezkuntzan familiekiko harremana nahiko ohikoa izaten da, eta horrek erraztu egiten die atzerritar jatorriko pertsoneri ikastetxea-familia interakzioa, edozein dela ere familiaren jatorria. Harreman hori errazteko, familiei ikastetxean zirkulazio askea uztearen aldeko apustua egin dute ikastetxe batzuek, gurasoei seme-alabekin ikasgelaraino sartzeko aukera emanaz; beste batzuetan, berriz, zenbait estrategia erabili dituzte interakzioa sustatzeko: esekitokia barnean ipintzea, gurasoak sar daitezen; korridorean sofa bat jartzea... Edozein estrategia balio du lortu nahi den helburua erdiesteko.

Ikastetxeko sarrerak eta irteerak ere espazio edo eremu pribilegiatu bihurtzen dira, ikastetxeetara joaten diren haurren familien arteko harremana areagotzeko. Espazio horietan, gurasoek elkar agurtzen dute, bertako pertsonekin hitz egiten dute batzuetan, eta antolatu egiten dira; halakoetan, jatorri etnikoa erabakigarria izaten da, oro har, parte hartzen hasteko mekanismo gisa. Harreman hori egunerokoa izaten da eta, orokorrean, lehen urteetan mantentzen da, modu naturalean gertatzen baita gurasoen arteko aldian behingo kontaktua.

Funtsezkoa da euskal gizarteko ohiturak eta tradizioak atzerritar jatorriko familiek dituztenekin partekatzea. Familien partaidetza bultzatuz jarraitu behar da, beren jatorriko herrialdeko kultura ikastetxean egindako jardueren bidez erakuts dezaten: kulturarteko astea, ikastetxeko jaiak, etab. Eta, azkenik, atzerritar jatorriko familien partaidetza sustatu behar da euskal ohitura eta tradizioetan.

Haur Hezkuntzan familiekiko harremana nahiko ohikoa izaten da, eta horrek erraztu egiten die atzerritar jatorriko pertsoneri ikastetxea-familia interakzioa, edozein dela ere familiaren jatorria.

Funtsezkoa da euskal gizarteko ohiturak eta tradizioak atzerritar jatorriko familiek dituztenekin partekatzea.

2

Ondorioak

Euskal hezkuntza-sisteman hasteko prozesuarekin lotuta azaldu diren alderdiek adierazten dute integratzea arian-arian gertatzen den mekanismo bat dela, eta, ezinbestean, zenbait etapa gainditzea dakarrela berekin; izan ere, atzeritar jatorriko familiek alderdi asko dituen integrazio-prozesu bat bizi behar izaten dute ingurune berrira moldatzeko. Alde horretatik, ez da batere erraza bizimodu normalizatua lortzea zenbait alderditan (hala nola etxebizitza, lana, hezkuntza, osasuna...), alderdi horiek hain garrantzitsuak eta desberdinak direnean, batik bat; eta denbora-tarte bat behar izaten da, luzeagoa edo laburragoa, kasuak kasu, harrera-gizarteko (hau da, euskal gizarteko) egiteko moduetara ohitzeko.

Baina gainditu behar dituzten erronka guztien artean, hezkuntzak badu zerbait berezia. Besteak beste, hezkuntzak migrazio-prozesuarekin zuzenean lotuta dauden pertsonen eragiteaz gain, haien ondorengoei ere eragiten dielako, gehien maite dituzten haiei, alegia; eta ondorengo horiek, gurasoek ez bezala, ez dute atzera-bueltarik, gure artean jaio direlako eta aurreko beste errealitatek ezagutzen ez dutelako.

Egoera hori, atal guztietan ikusi dugun bezala, ‘kanpokoek’ eta ‘barnekoek’ edo ‘bertakoek’ eta ‘atzerrikoek’ arteko harremanak normalizatzeko aukera bikaina da, nahiz eta termino horiek, zoritxarrez, oraindik gainditu ez ditugun ‘barne-mugak’ azaleratzen dituzten. Beste erakunde batzuk ez bezala, ikastetxeak, gero eta anitzagoak direnez, funtsezko elementu bihurtu dira, haietan oinarrituta integrazio-politikak garatu baitaitezke egunero-egunero sortzen eta eraikitzen ari den (eta bizitzen ari garen) gizarte berri honetan.

Datuek eta lekukotasunek erakusten dute etnia- eta arraza-ezaugarriekin lotutako desberdintasunak ez direla jaiotzatikoak, geroago sortuak baizik. Galdetutako pertsona aditu guztiek diote ikaskuntzaren lehen etapetan haurren interakzioak eta harremanak erabateko naturaltasunez eta normaltasunez

gertatzen direla, eta haien arteko aldeak, daudenean, ‘modu artifizialean’ sortutako egoeren ondorio direla, eta ez emaitza naturalak: gizarte-eraikuntzak sortutako desberdintasunak direla, alegia. Horrek ez du esan nahi ezkutatu egin behar denik aniztasunean oinarritutako proposamen bat mugez, estereotipoz eta oztopoz beteta dagoela, eta horiek, zenbait kasutan, ezinbesteko talka kultural batetik datozela. Baina borondatea dagoenean guztia gainditu daitekeela ere ikusi dugu. Gizarte integratu bat lortzeko asmoaren emaitza ahalegin kolektiboaren arabera izango da, eta ahalegin hori bi aldeek egin beharko dute, gizarte kohesionatu batean bizi ahal izateko.

Atzeritar jatorriko 0-6 urteko haurren Haur Hezkuntzako etapa funtsezko fasea da haur horien familiakoek harreman-, interakzio- eta partaidetza-eremuak lantzeko harrerako euskal gizartean eta eskolako ikaskideen familiakoekin.

Fase horretako kontaktuen naturaltasunak eta kontaktu horietatik sortzen diren tutoreen, irakasleen eta atzeritar nahiz euskal jatorriko gurasoen arteko harreman positiboek ahalmen handia dute gizarte-inklusiorako eta –integratzaileko eragile gisa.

Fase horretako kontaktuen naturaltasunak eta kontaktu horietatik sortzen diren tutoreen, irakasleen eta atzeritar nahiz euskal jatorriko gurasoen arteko harreman positiboek ahalmen handia dute gizarte-inklusiorako eta –integratzaileko eragile gisa.

Ikastetxeek eta gure auzoetako eta herrietako aisialdi-espazio publikoek sekulako garrantzia dute, herritarren arteko tratuan berdintasuna eta diskriminaziorik eza sustatzeko eremu pribilegiatuak baitira. Hezkuntzak bere funtzio nagusietako bat betetzeko aukera du; hau da, jatorrian pertsonen artean dauden gizarte-desberdintasun bidegabeak zuzentzeko mekanismoa izatea.

Gure ustez, botere publikoek, hezkuntza-arloak duen ahalmen izugarria kontuan izanda, giza baliabideak eta baliabide materialak eman behar dizkiote hezkuntzari, bere funtzioa behar bezala bete dezan eta talde, kolektibo eta kategoria sozial guztien gizarte-mugikortasuna ahalbidetu dezan, edozein dela ere haien nazionalitatea, jatorrizko herrialdea edo familiaren jatorria. Erronka handi horri egin behar dio aurre gaur egungo gure gizarteak, etorkizunean eraikitzen den komunitatea anitza eta inklusiboa izan dadin; hau da, herritartasun-eskubideetan, tratu-berdintasunean eta pertsonarik ez diskriminatzean oinarritutako komunitate bat.

ERANSKINA

Pertsona adituei eta irakasleei elkarrizketa sakonak egiteko gidoia

LEHEN ATALA: IKERKETAREN SARRERA ETA AURKEZPENA

- Helburu orokorrak
- Proiektuaren faseak, oro har
- Haur Hezkuntzako fasearen helburuak eta metodologia: behaketa.

TESTUINGURUAN JARTZEA (PERTSONA ADITUENTZAT SOILIK) (ESPONTANEOA)

- Aurretiazko zenbait funtsezko alderdi, hau bezalako bigarren belaunaldiko haurren hezkuntzari buruzko ikerketa baterako: oharrak, ikuspegiak, salbuespenak, berezitasunak, joerak.
- Interes-guneak. Zer den garrantzitsua eta zer osagarria hau bezalako ikerketa batean.

BIGARREN ATALA

HEZKUNTZA

1. Hezkuntza-sistema
  - Mailen arabera aldeak
  - Sarearen arabera aldeak ekintzetan: publikoa, pribatua
  - Epe kanpo egindako matrikulazioen eragina
  - Bertako ikasleekiko aldeak
  - Hezkuntza-arloak (gaien eta programen ordeztasuna)
  - Hezkuntzan inplementatzen diren harrera- eta aniztasun-politikak

2. Irakasleak:

- Jarrera. Zer eginkizun eta funtzio betetzen ari diren
- Nola ari diren haiekin lan egiten. Hezkuntza-mailaren araberako aldeak
- Tutorea
- Familiekiko harremanak
- Irakasleen prestakuntza
- Estereotipoak...

3. Eskola-errendimendua:

- Emaizak, ebidentziak
- Bertako ikasleekiko aldeak
- Ereduak eta hizkuntzak
- Eskola-arrakasta eta -porrota. Adierazleak, ikasgelan ikusten diren zantzuak.

FAMILIA

1. Familiaren asmoak
2. Familiaren eragina
3. Erljioaren eragina gizarteratze- eta hezkuntza-prozesuetan
4. Hizkuntzaren eragina gizarteratze- eta hezkuntza-prozesuetan
5. Kulturaren eta balioen eragina gizarteratze-prozesuetan: genero-rolak
6. Familiek hezkuntza-sistemearekin eta beste familia batzuekin duten interakzioa
7. Eskola gurasoek beste familia batzuekin interakzioa izateko eremu gisa. Nolakoak dira interakzioak eremu horretan? Ba al dago berezitasunen bat? Ba al dago alderik bertako familien eta atzerritar jatorrikoen artean? Nolakoak dira harreman horiek?
8. Hezkuntza-sistemari etxetik emandako laguntza. Adierazleak

Behaketan oinarrituta:

- Gurasoek hezkuntza-ingurunean dituzten interakzio-moduak
- Familien eta irakasleen arteko harremana: familien eta irakasleen arteko harremanaren adierazle tipoak
- Beste guraso batzuekiko interakzioak. Bertako gurasoen eta atzerritar jatorrikoen arteko harremanaren adierazle tipoak
- Bertako familien eta atzerritar jatorriko familien arteko alderdi desberdinak

KOMUNITATEA

1. Komunitatea: berdinen taldea, ingurunea, gizartea

- Haurrengan duen eragina
- Aisialdia eta sozializazio-eremuak
  - Kirola
  - Eskolaz kanpoko jarduerak
  - Erlijioaren eragina
- Estereotipoak eta diskriminazio- eta integrazio-egoerak

2. Haurrak

- Egokitze-prozesuak
- Zailtasunak: hizkuntza, hezkuntza-maila, kultura- eta erlijio-desberdintasunak, desberdintasun sozioekonomikoak
- Zer taldetakoak (sentitzen) diren eta identitateak
- Egokitze-prozesuak

Behaketan oinarrituta:

- Adierazleak haurren egokitze-prozesuetan
- Zailtasunen adierazleak: hizkuntzan, hezkuntza-mailan, kultura- eta erlijio-desberdintasunetan, desberdintasun sozioekonomikoetan
- Zer taldetakoak (sentitzen) diren eta identitateak zehazteko adierazleak
- Interakzioaren adierazleak

ELKARBIZITZA ETA INTEGRAZIO-PROZESUAK

1. Ikasleak: harremanak, integrazio-prozesuak eta identitateak
2. Gaur egungo egoeraren eta aurreko urteetako egoeraren balorazioa
3. Krisiaren eragina

HIRUGARREN ATALA

ASMOAK ETORKIZUNARI BEGIRA

- Etorkizunean lan egiteko funtsezko alderdiak

Haur-hezkuntzako gurasoei egindako elkarrizketen gidoiak (alderdiak)

TESTUINGURUA

- Ezaugarriak: izena, adina, jatorria, Euskadin daraman denbora
- Migrazio-proiektua: hasierako asmoak eta gaur egungo egoeraren balorazioa
- Egoera sozioekonomikoa (etxebizitza, lana...) eta administratiboa
- Semearen edo alabaren egoera: ikasturtea; ikastetxea; asetasun-maila, oro har

FAMILIA-DINAMIKAK

- Haurra eta haren familia: norekin bizi den. Astegunetako dinamikak, aste-buruetakoak, aisialdikoak. Familia-dinamikak: etxeko-lanen banaketa
- Haurra eta ikastetxea: nork eramaten eta jasotzen duen; gauzen prestaketa (materialak, etab.) Nor den erreferentziazko pertsona ikastetxearentzat, arazoren bat gertatuz gero, etab.
- Familiakoen/lagunen/profesionalen laguntza

INTEGRAZIOA ETA GIZARTE-HARREMANAK

- Lagunak, ezagunak: jatorriak, harremanetarako lekuak eta maiztasuna, harreman-maila
- Seme-alabak joaten diren ikastetxeko gurasoak: harreman-maila
- Komunikazio-hizkuntza
- Euskara: garrantzia eta erabilera
- Erlijioa: zer garrantzi duen haien bizitzetan eta seme-alaben bizitzetan
- Ospakizunak eta jaiak, jatorriko kulturako ohiturak eta tradizioak, kontaktua euskal kulturarekin
- Identitatea. Euskal gizartean zenbateraino integratu diren baloratzea. Norbaitek bere semeari edo alabari nongoa den galdetzen badio, zer erantzuten du?

HEZKUNTZA ETA ESKOLA

- Ikastetxea: hautapen-irizpidea, balorazioa; etorkizunerako asmoak (ikastetxe berean jarraitzea edo aldatzea)
- Irakaslearekiko edo tutorearekiko harremana, asetasun-maila, ikaskideen jatorria; jokabide disruptiboak
- Eskola-errendimendua: balorazioa
- Euskararen ikaskuntza
- Parte-hartzea eskolaz kanpoko jardueretan
- Parte-hartzea ikastetxean (antolakuntza, elkarteak, bilerak)
- Harremanak beste guraso batzuekin

ETORKIZUNEKO ASMOAK

- Seme-alaben asmoak: akademikoak, lanari eta bizitzari buruzkoak
- Gurasoen asmoak
- Etorkizuneko asmoak: itzultzea, berriz emigratzea, EAE, Estatua, arrazoiak

Haur-hezkuntzako behaketa egiteko gidoia

IKASTETXEA: SARRERA

- Iristeko ordua (puntualtasuna...)
- Nola iristen dira? (autoz, autobusez, oinez...)
- Norekin iristen dira? (gurasoekin, beste haur batzuekin...)
- Ikusten al dira desberdintasunak jatorrien artean? Zein?
- Non uzten dituzte gurasoek seme-alabak? (sarrera, korridorea, ikasgela...).
- Seme-alabak uzten dituztenean, ba al dute harremanik irakaslearekin? Nolako da harreman hori?
- Seme-alabak uzten dituztenean, bakarrik ala beste guraso batzuekin alde egiten dute?
- Sortzen al dira harremanak gurasoen artean? Nolakoak dira harreman horiek?
- Sortzen al dira harremanak seme-alaben artean? Nolakoak dira harreman horiek?
- Beste ohar batzuk:

IKASTETXEA: IRTEERA

- Irteera-ordua
- Norekin iristen dira ikastetxera gurasoak? (bakarrik, beste guraso batzuekin...)
- Sartzen al dira ikastetxera?
- Ba al dute harremanik irakaslearekin gurasoek?
- Non geratzen dira gurasoak hurrekin, eskolatik irten eta gero? Irteeran, ikastetxeko jolastokian, gertuen dagoen parkean...
- Nola alde egiten dute? (autoz, autobusez, oinez...)
- Norekin alde egiten dute? Bakarrik, hurrekin, beste guraso batzuekin...
- Zer egiten dute? (jolasak, askaria, hitz egin...)
- Zer harreman dituzte gurasoek?
- Zer harreman dituzte hurrek?
- Ikusten al dira desberdintasunak jatorrien artean? Zein?
- Beste ohar batzuk:

AISIALDI-EREMUAK

- Eremuaren edo espazioaren deskribapen laburra
- Zenbat haur dira bertakoak eta zenbat atzerritar jatorrikoak, gutxi gorabehera? (ezaugarriak)
- Eremuarekiko erlazioa: zer harreman duten ingurune fisikoarekin (eremua)
- Eremuarekiko erlazioa: zer harreman duten ingurune fisikoarekin (materialak)
- Beste pertsonetikiko harremanak (gurasoak...): zer harreman dituzten
- Beste pertsonetikiko harremanak (haurrak...): zer harreman dituzten
- Gurasoen arteko harremanak: zer harreman dituzten
- Zer egiten ari diren (jarduera planifikatuak, askeak, errutinak...)
- Nola egiten dituzten (jarduera planifikatuak, askeak, errutinak...)
- Jarrera disruptiboak. Ba al dute jarrera disruptiborik? Nolakoak dira jarrera horiek?
- Ikusten al dira desberdintasunak jatorrien artean?
- Beste ohar batzuk:

Azkenaldiko migrazio-fenomenoek euskal errealtate soziokulturala aldatu dute. Gure gizarteko aniztasuna gero eta handiagoa da, eta orain arte izan ez ditugun erronkak jartzen dizkigu, kohesioarekin, integrazioarekin eta elkarbizitzarekin lotuta. Bizitzen ari garen aldaketak argitzeko, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia Euskadin bizi diren jatorri atzerritarreko pertsonen seme-alaben fenomenoak ikertzen ari da. Txosten honetan, zehazki, honako hau aztertzen da, metodo kualitatiboa erabiliz: txikienean, sei urte baino gutxiago dituztenek, zer-nolako harremanak eta interakzioak dituzten elkarrekin hezkuntza-, familia- eta aisialdi-ingurunean, bai eta nolakoak diren ere haien gurasoen eta beste guraso batzuen arteko harremanak eta interakzioak, euskal jatorrikoak nahiz atzerritar jatorrikoak izan guraso horiek.

Dokumentu hau *Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak* izenburua duen ikerketaren zati bat da. Ikerketa horrek dibulgaziozko helburua du, eta ahal den alderdi guztietatik saiatzen da jatorri atzerritarra duten pertsonen seme-alaben fenomenoak aztertzen: alderdi teorikotik, datu soziodemografikoen azterketatik, pertsona adituen eta hezitzaileen ikuspegitik, euskal haurren eta gazteen nahiz haien familien ikuspegitik, bai eta euskal gizarte osoaren ikuspegitik ere.

